

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Bc. Karolína Güttnerová

REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

Praha, říjen 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že počet znaků vlastního textu diplomové práce je 138 345 včetně mezer a poznámek pod čarou.

V Praze dne 31. října 2017

Bc. Karolína Güttnerová

Poděkování

Děkuji doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za odborné metodické vedení, připomínky a cenné rady, trpělivost a ochotu při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	1
1 Historický kontext	3
1.1 Od perzekuce ke zrušení obecné trestnosti homosexuality	3
1.2 Boj za práva homosexuálů a změnu legislativy	4
2 Základní pojmy	8
2.1 Homosexualita	8
2.2 Gay, lesba	8
2.3 Homoparentalita, homoparentální rodina	9
2.4 Sociální matka či otec, sociální rodič	10
3 Evropská unie, ústavněprávní rovina a práva gayů a leseb	11
3.1 Evropská unie a práva gayů a leseb	11
3.2 Ústavněprávní základy a práva gayů a leseb v České republice	13
4 Soužití osob a institut registrovaného partnerství	17
4.1 Manželství	17
4.2 Vývoj právní úpravy registrovaného partnerství	18
4.2.1 Návrh zákona z roku 1997	18
4.2.2 Návrh zákona z roku 1999	20
4.2.3 Návrh zákona z roku 2001	22
4.2.4 Návrh zákona z roku 2004	23
4.2.5 Návrh zákona z roku 2005	25
4.3 Úprava registrovaného partnerství v České republice	27
4.3.1 Obecná ustanovení	27
4.3.2 Vznik registrovaného partnerství	28
4.3.3 Vzájemná práva a povinnosti partnerů	29
4.3.3 Zánik registrovaného partnerství	31
5 Homoparentální rodina	33
5.1 Rodina	33
5.2 Homoparentální rodina	34
5.3 Společnost a homoparentální rodina	36
6 Osvojení a pěstounská péče	38

6.1 Osvojení.....	38
6.2 Pěstounská péče.....	40
6.3 Nejlepší zájem dítěte	41
6.4 Proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče	43
7 Asistovaná reprodukce, sdílené rodičovství a surogátní mateřství	46
7.1 Asistovaná reprodukce	46
7.2 Sdílené rodičovství	47
7.3 Surogátní mateřství.....	47
8 Registrované partnerství a homoparentální rodina v souvislosti s dalšími vybranými právními předpisy.....	52
8.1 Daně z příjmu fyzických osob.....	52
8.2 Sociální zabezpečení	53
8.3 Nemocenské pojištění.....	53
8.3.1 Ošetrovné.....	54
8.3.2 Peněžitá pomoc v mateřství.....	55
8.4 Státní sociální podpora	57
8.5 Důchodové pojištění.....	58
9 Úvahy de lege ferenda	61
Závěr.....	67
Seznam použitých zkratk.....	70
Zdroje	72
Abstrakt	79
Klíčová slova	80
Název diplomové práce v anglickém jazyce	81
Key words.....	81
Abstract.....	82

Úvod

Homosexualita je v současné době velmi diskutované téma, a to především v souvislosti s právy, která by měla či neměla být homosexuálům přiznána. Obsah problematiky, která je v souvislosti s homosexualitou řešena, se s vývojem společnosti v čase dosti mění. Lidé, jako jednotliví členové společnosti, si vytváří vlastní postoje k homosexuálům. Jejich postoje se pak se zkušenostmi mění a vztah jednotlivce k jinak sexuálně orientovaným jedincům svědčí i o toleranci k odlišnostem jiných členů společnosti. Tolerance jedince je však ovlivněna většinovým názorem společnosti, který je reflektován ve vývoji a stavu legislativy v dané oblasti práva.

Pomocí statistiky je možné utvořit určitý souhrn problémů, kterými je třeba se zabývat a zkoumat je. Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) provedlo v květnu 2017 průzkum se zaměřením na postoje společnosti k právům homosexuálů.¹ Z šetření vyplynulo, že samotnou otázkou je, jaké následky může mít pro jedince veřejné přiznání k homosexualitě. Celkem 43 % dotázaných odpovědělo, že přiznání k homosexualitě způsobuje problémy v soužití s ostatními obyvateli obce či města. Dále byly kladeny otázky týkající se práv homosexuálů. Bylo zjištěno, že tři čtvrtiny respondentů si myslí, že homosexuálové by měli mít právo na uzavření registrovaného partnerství. Polovina dotázaných (52 %) vyjádřila souhlas s tím, aby homosexuální páry mohly uzavřít sňatek. V otázce týkající se práva osvojení dítěte svého partnera vyslovilo nesouhlas, tj. možnost spíše ne a rozhodně ne, 24 % respondentů, souhlas naopak 68 %. K otázce adopce dětí z ústavních zařízení péče o děti zřizovaných státem se 51 % tázaných respondentů vyjádřilo souhlasně, 9 % z výzkumného souboru nezaujalo k tématu žádný postoj. V časovém srovnání s realizovanými průzkumy společnosti lze pozorovat, že podpora práv homosexuálů každoročně stoupá o několik procentních bodů. Největší

¹ *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – květen 2017* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Vydáno 8. července 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4357-postoje-verejnosti-k-pravum-homosexuálu-kveten-2017>

procentuální posun ve prospěch práv homosexuálů oproti výzkumu z roku 2016² lze sledovat u přiznání práva na osvojení dítěte partnera/partnerky, a to z 62 % na 68 %, a práva na osvojení dětí v ústavní péči ze 48 % na 51 %. Tento vývoj ovlivňuje nespočet proměnných, kam lze řadit také generační výměnu tázaných respondentů. Mezi odpůrce práv homosexuálů, jak vyplývá z uvedených statistik, se řadí generace osob starší 60 let.

V souvislosti se snahami gay a lesbické menšiny nabýt práva k nezletilým dětem, je druhá část této diplomové práce zaměřena na toto téma. Dne 21. února 2017 Poslanecká sněmovna opět zamítla projednat novelu zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, jež měla změnit vztah registrovaných partnerů k nezletilým dětem a umožnit tzv. „přiosvojení“.^{3,4} Návrh se zatím nedostal na program Poslanecké sněmovny, a to přestože na projednání čeká již od roku 2014. Je ovšem zřejmé, že většina poslanců nepovažovala projednání této novely před volbami do Poslanecké sněmovny, které se konaly v říjnu 2017, za důležité. Přesto se předkládaná novela dotýká přibližně 2000 dětí, jež žijí v právní nejistotě, co by se s nimi dělo v případě úmrtí jejich biologického rodiče.⁵ Nové složení dolní komory Parlamentu České republiky bude mít nyní čtyři roky svého volebního období na projednání této novely zákona a rozhodnutí o tom, zda dojde k posunu v oblasti práv homosexuálů k nezletilým dětem.

Právní předpisy a normy, na něž je v této práci odkazováno, jsou zpracovány ve stavu k 24. říjnu 2017.

² *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – červen 2016* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Vydáno 25. července 2016 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/postoje-verejnosti-k-pravum-homosexualu-cerven-2016>

³ Tento pojem bude v práci užíván v situacích, kdy bude hovořeno o právu osvojit si biologické (právní) dítě svého druhu, manžela, ale především partnera.

⁴ Výsledek 6. hlasování na 55. schůzi Poslanecké sněmovny o pořadu schůze konané dne 21. února 2017, Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=65330&l=cz>

⁵ Deník Referendum [online 2017-02-22]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/24702-deti-homosexualnich-rodicu-zustavaji-v-pravni-nejistote>

1 Historický kontext

1.1 Od perzekuce ke zrušení obecné trestnosti homosexuality

Vývoj vztahu společnosti k odlišně sexuálně orientovaným osobám vede od absolutního zavržení a striktního trestání k uznání a zrovnoprávnění s heterosexuály. V českých zemích byla homosexualita až do účinnosti zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, perzekuována na základě zákona č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, který v ustanovení § 129 stanovoval:

Jako zločiny se trestají i tyto způsoby smilstva:

I. Smilstva proti přírodě, to jest:

a) se zvířaty;

b) s osobami téhož pohlaví.

Říšský zákoník tedy srovnával homosexualitu se zoofilií. Ustanovení však blíže nestanovovalo, jaké praktiky mají být považovány za smilstvo, a proto pro určování rozhodovací praxe byla velmi důležitá judikatura kasačního soudu, jímž byl před vznikem Československé republiky nejvyšší soudní dvůr, po vzniku republiky Nejvyšší soud Československé republiky v Brně.⁶ Z nejvýznamnějších rozhodnutí vyplývá, že trestným byl v podstatě každý projev homosexuální erotiky.⁷ Průlomové bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se vztahu sexuální orientace a výkonu politického práva⁸, kde soud ve svém odůvodnění uvedl, že „*trestné jednání se přiči primitivním zásadám morálky; avšak pro ztrátu práva volebního není rozhodující povaha činu, nýbrž pohnutky, jež přiměly obžalovaného k tomuto činu, a tu nevysvítá ze spisu, že pohnutka k němu byla nízká a nečestná, nýbrž nutno toto přičinu jednání hledati jedině v osudném nepřirozeném založení*

⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. 1. vydání, Brno. Host – vydavatelství, s.r.o. 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 25

⁷ BĚLOHRADSKÝ, Václav: „Vzácný případ sexuální perverze. *Culilinctus fellatio*“. *Časopis lékařů českých*, č. 32, 1893, s. 869

⁸ Zákon č. 75/1919 Sb., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.

stěžovatelově.“⁹ Toto rozhodnutí opět poukázalo na otázku vrozenosti homosexuality. Zlomovým v této otázce bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu, kterým soud zrušil rozhodnutí Krajského soudu ve Znojmě a doporučil přizvání znalce z oboru psychiatrie, jelikož „otázka perversity a s ní spojená otázka příčetnosti jsou složité a sporné.“¹⁰

Se změnou režimu po roce 1948 nedošlo ke zrušení trestnosti homosexuality, jak homosexuální společnost očekávala a v co doufala.¹¹ V ustanovení § 241 trestního zákona¹² bylo jasně nadefinováno, jaké jednání naplní skutkovou podstatu trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví. Tento trestní zákon nenaplnil očekávání homosexuální společnosti. Očekávaná změna nastala až s trestním zákonem z roku 1961¹³, který zrušil obecnou trestnost homosexuality. Trestní zákon však dále obsahoval ustanovení § 244, které stanovovalo trestnost pohlavního styku s osobou stejného pohlaví, jež je mladší 18 let, jež je ve vztahu závislosti, za úplatu nebo způsobem budící veřejné pohoršení. V tomto znění byl homosexuální styk trestný až do roku 1990. Dne 2. května 1990 Federální shromáždění schválilo vládní návrh novely trestního zákona č. 175/1990 Sb., která vešla v účinnost 1. července 1990 a která zrušila ustanovení § 244. Touto novelou došlo k zrovnoprávnění dobrovolného homosexuálního a heterosexuálního pohlavního styku. Byla stanovena jednotná věková hranice pro pohlavní styk na 15 let.

1.2 Boj za práva homosexuálů a změnu legislativy

Začátkem 90. let byla ukončena perzekuce gayů a leseb a byla započata cesta zrovnoprávnění osob s odlišnou sexuální orientací. Medicínskými zjištěními

⁹ Rozhodnutí č. 2497 ze dne 3. října 1926, Zm I 518/26. In: *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*. Ročník osmý. Praha 1927, s. 564.

¹⁰ Rozhodnutí č. 2825 ze dne 15. června 1927, Zm II 161/27. In: *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*. Ročník devátý. Praha 1928, s. 488.

¹¹ SEIDL, Jan. s. 256 - 257

¹² Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

¹³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

bylo potvrzeno, že homosexualita není léčitelnou odlišností¹⁴, že nelze vrozenou sexuální orientaci jakkoli změnit, a proto ji společnost začala vnímat jiným způsobem. Ve společenské atmosféře, kde se konečně mohli homosexuálové otevřeně přiznat ke své odlišné orientaci, začaly vznikat spolky a hnutí¹⁵ bojující za další práva homosexuální komunity a periodika¹⁶ určená pro tuto komunitu.¹⁷ SOHO si dalo jako hlavní cíl své činnosti vytvořit právní úpravu, která by umožňovala uzavření partnerství mezi homosexuálními páry. První návrh, který zaváděl institut registrovaného partnerství do českého právního řádu novelizací zákona o rodině a občanského zákoníku, byl vypracován v roce 1993.¹⁸ Vedená jednání a snahy skončily dne 8. listopadu 1995 neúspěchem, jelikož vláda všechny varianty zamítla s odůvodněním, že nemá v úmyslu zavádět do právního řádu institut manželství nižšího stupně¹⁹.²⁰ Poslanecké návrhy zákona o registrovaném partnerství byly zamítnuty také v roce 1998 a 1999. Homosexuální komunita se nevzdávala a dále za vznik tohoto institutu bojovala. Změnila však směr svého úsilí a soustředila se na vznik vládního návrhu zákona.²¹ Ani vládní návrh projednaný 25. října 2001 neprošel prvním čtením v Poslanecké sněmovně. Přesto Gay iniciativa²² vydala prohlášení, že boj o zakotvení institutu registrovaného partnerství do českého právního řádu nevzdá.

V roce 2006, po více než desetiletém úsilí a mnoha kompromisech, které budou rozvedeny v samostatné kapitole, došlo ke schválení návrhu zákona o registrovaném partnerství. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

¹⁴ V roce 1993 došlo k vyškrtnutí homosexuality ze seznamu nemocí platného v České republice. Viz SEIDL, Jan. s. 368

¹⁵ Např. Svaz Lambda, Sdružení promluv, Logos. Postupně většina organizací vstoupila do Sdružení organizací homosexuálních občanů (SOHO), které se stalo nejvýznamnějším iniciátorem v oblasti boje za práva homosexuální komunity.

¹⁶ Např. časopis Afrodita nebo časopis Soho Revue. Tento časopis byl významný především proto, že v něm byly gayům a lesbám systematicky prezentovány zásady bezpečného sexu a problematika nemoci AIDS.

¹⁷ SEIDL, Jan. s. 338 - 339

¹⁸ „Návrh doplňku k zákonu o rodině a k občanskému zákoníku.“ *Soho revue*, 3, 1993 č. 6, s. 3.

¹⁹ Mělo se jednat o nižší formu manželství, které nebylo omezeno jen na homosexuální páry.

²⁰ SEIDL, Jan. s. 372 - 373

²¹ To především z důvodu, že tehdejší vláda Miloše Zemana vyjádřila s návrhem zákona souhlas.

²² Občanské sdružení do něhož se v roce 2001 transformovalo SOHO.

(ZRP), znamenal vznik nového institutu rodinného práva a zakotvení svazku osob stejného pohlaví do právního řádu. Po tomto úspěchu bylo třeba nalézt nový cíl, který by homosexuální aktivisté mohli naplnit. Tímto cílem se stal boj proti diskriminaci z důvodu sexuální orientace a s tím spojená antidiskriminační legislativa. V této oblasti však docházelo k vývoji především v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie a povinností uzpůsobit právní normy unijním požadavkům.²³

V současné době se iniciativa homosexuální komunity zaměřila na snahu dosáhnout zrovnoprávnění v oblasti rodinného práva. Především o změnu legislativy, která by umožnila osvojení dítěte druhého partnera (přiosvojení), umožnila společnou pěstounskou péči obou partnerů, zlegalizovala přístup leseb k asistované reprodukci či upravila institut subrogátního mateřství. Mezi sdružení, která bojují za práva homosexuálů v této oblasti, patří například zájmové sdružení PROUD, z.s., které provozuje internetovou stránku Stejná rodina²⁴, či Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s. (PROUD), která provozuje internetovou stránku Proud²⁵. Do podvědomí lidí se zapsalo také občanské sdružení Prague Pride, z.s., které organizuje od roku 2011 festival Prague Pride²⁶. Ročníku 2016 se zúčastnilo přes 40 000 lidí a nesl se v duchu uctění památky obětí útoku v americkém Orlando. Pražského průvodu v roce 2017 se zúčastnilo přes 35 000 lidí.²⁷

Účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále „OZ“ nebo „občanský zákoník“) došlo v oblasti soukromého práva ke sjednocení

²³ Zákaz jakékoli diskriminace je obsažen v čl. 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU), který uvádí základní hodnoty EU, jimiž jsou „úcta k lidské důstojnosti, svoboda, demokracie, rovnost, právní stát a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“ Čl. 3 odst. 3 SEU jasně říká, že EU „bojuje proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci, podporuje sociální spravedlnost a ochranu, rovnost žen a mužů, mezigenerační solidaritu a ochranu práv dítěte.“

²⁴ Stejná rodina [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz>

²⁵ Proud [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://proud.cz>

²⁶ Prague Pride [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz>

²⁷ Idnes.cz [online]. [cit. 2017-10-20] Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/pochod-hrdosti-prague-pride-praha-dln-/domaci.aspx?c=A170812_083824_domaci_nub

rodinného a občanského práva. Občanský zákoník měl sjednotit terminologii a vazby mezi jednotlivými instituty, měl systematizovat celou oblast soukromého práva. Přesto právě v souvislosti s úpravou registrovaného partnerství nastala situace zcela nesystematická, jelikož nedošlo ke sjednocení a zákon o registrovaném partnerství zůstal v právním řádu vedle občanského zákoníku. To i přesto, že původní návrhy občanského zákoníku se začleněním pracovaly. Obsahovaly institut *zapsaného partnerství*, který by nahradil stávající institut registrovaného partnerství.²⁸ Nejobsáhlejší kritiku k institutu zapsaného partnerství vneslo Ministerstvo vnitra, které nesouhlasilo se srovnáním partnerství na úroveň *pohoršující karikatury manželství*, což by zařazení do OZ dle Ministerstva vnitra znamenalo.²⁹ Z důvodů politických není v občanském zákoníku obsažena právní úprava soužití stejnopohlavních párů, což bezesporu odporuje smyslu jednotného kodexu soukromého práva, kterým občanský zákoník měl a má být.

Druhá část OZ, velmi významná pro následující kapitoly této práce, obsahuje právní úpravu rodinného práva³⁰, tj. manželství, rodiny, vzájemných vztahů v rodině a s tím související práva a povinnosti. § 655 OZ stanovuje hlavní cíl vzniku manželství, kterým je založení rodiny a výchova dětí. Tímto ustanovením dal zákonodárce jasně najevo, že hlavním a jediným vhodným prostředím pro výchovu dětí je právě manželství. Ustanovení § 3020 OZ stanoví, že: „*Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.*“ Je tím vyloučena část druhá, která upravuje nejen manželství a práva a povinnosti mezi manžely, ale také osvojení, poručenství a jiné formy péče o dítě. Tímto ustanovením tedy došlo k vyloučení aplikace právní úpravy rodiny a rodinných vztahů na registrované partnerství.

²⁸ Stanovisko pracovní skupiny se k vypuštění institutu zapsaného partnerství vyjadřuje tak, že je „v rozporu mj. s § 9 odst. 1 návrhu, podle kterého osobní stav osob, tedy statusové věci, upravuje občanský zákoník. Vyčlenění zapsaného (registrovaného) partnerství do zvláštního zákona mimo občanský zákoník tak odporuje textu i záměru nového občanského zákoníku.“ Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu OZ. [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Ustanovení § 655 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

2 Základní pojmy

Pojmy, které dané téma obsahuje, je třeba definovat. Nejedná se vždy o všeobecně známé a zažité termíny. Jiné pojmy jsou zažité, a proto není třeba je příliš složitě a rozsáhle definovat.

2.1 Homosexualita

Homosexualita není právní pojem. Pro širokou veřejnost je známý. Z psychologického hlediska existují dva ustálené názory. Dle prvního je homosexualita dána geneticky a je určena již při početí. Druhý názor tvrdí, že se jedná o úchylku, poruchu vývoje, kterou je nutné léčit.³¹ První názor je obecně v odborné i veřejné společnosti převládající. To potvrzuje i definice obsažená v dokumentu *Člověk v tísní*, jež homosexualitu definuje jako: „*geneticky podmíněný celoživotní a neměnný stav, při kterém jedinec za účelem sexuálního a citového kontaktu dává přednost osobám stejného pohlaví. Takto vytvořený vztah se svojí kvalitou plně vyrovná vztahu heterosexuálnímu.*“³²

Daný názor také vysvětluje vývoj vztahu především trestního práva k homosexualitě a reakci práva na zrušení trestnosti projevu homosexuality, jelikož se jedná o vrozený stav a represe není schopná tento stav změnit.

2.2 Gay, lesba

I tyto pojmy jsou vžité a širokou veřejností vnímány jako běžné termíny označující homosexuální osoby.

Pojem „gay“ byl v československé homosexuální komunitě znám již před revolucí, ale přece jen jeho užívání bylo zdrženlivé a převládal pojem

³¹ KŠIŇAN, Albert. *Jak vzniká homosexualita?* [online 2012-03-09]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/jak-vznika-homosexualita/>

³² *Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., Informace pro učitele: Homosexualita* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b06gayove/03.pdf>

„homosexuál“. Po revoluci se však slovo gay uchytilo a homosexuální komunita jej začala masově používat, takže začátkem 90. let se stalo vlastně jediným označením.³³

U ženského označení byl vývoj poněkud odlišný. Kořen slova „lesb-“ byl vžitý a lesbická komunita s ním pracovala, především s adjektivem „lesbický“. Třetí plochou se stalo subjektivum. Zda pojem „lesbička“ či „lesba“. Části komunity vadila zdobnělina, jelikož se cítily jako ženy a nikoli jako holčičky. Druhé polovině komunity se nelíbil výraz lesba. Shledaly ho jako velice tvrdé označení. Přestože je v současnosti většinou používán termín lesba, stále není otázka definitivně vyřešena.³⁴

2.3 Homoparentalita, homoparentální rodina

Homoparentalita je pojem, který se používá v souvislosti s rodinou, v níž jsou rodiči dvě ženy lesby nebo dva muži gayové. U široké veřejnosti je více znám a používán pojem „homosexuální rodina“ či „lesbická“ nebo „gayská rodina“, dle toho, o jaké pohlaví páru se jedná. Užití výše uvedených termínů není vhodné, jelikož vyjadřují především sexuální orientaci rodičů a neberou v potaz další aspekty rodiny a ignorují přítomnost dětí žijících v daných rodinách.³⁵

Z výše uvedených důvodů bude práce používat především pojem „homoparentální rodina“, jež je pojem odvozený od homoparentality a specifikuje pro účel práce model rodiny, o kterém práce pojednává. V kapitolách, kde je vhodné rozdělení homoparentální rodiny i dle pohlaví páru bude použito pro přehlednost termínů lesbická či gayská rodina.

³³ SEIDL, Jan. s. 333 - 334

³⁴ Tamtéž. s. 334 - 335

³⁵ Tento názor zastává i Mgr. Anna Sedláčková ve svém článku *Specifika dětí z homoparentálních rodin* [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://old.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2009110501>

2.4 Sociální matka či otec, sociální rodič

Významným pojmem v souvislosti s homoparentální rodinou je „sociální rodič“. Jedná se o pojem označující nebiologického rodiče v homoparentální rodině, který není dle práva rodičem, nemá rodičovskou odpovědnost k dítěti, ale podílí se na výchově dítěte. S biologickým rodičem tvoří společnou domácnost.

Pojem se používá jen v souvislosti s homoparentálními rodinami, ve kterých se nebiologická matka nebo otec nemohou právně stát rodičem, čímž se odlišují od pojmu „nevlastní otec/matka“, které se používají při stejné situaci u heterosexuální rodiny. Nevlastní otec/matka mají na rozdíl od sociálního rodiče možnost svou situaci změnit a právní úprava jim umožňuje za určitých podmínek vzájemné vztahy upravit. Jelikož u homoparentálních rodin to za současné právní úpravy nelze, je žádoucí používat pojem sociální rodič, který je i v literatuře³⁶ používán pro situaci, kdy se homosexuální partner, jakožto nebiologický rodič, podílí na výchově dítěte svého partnera.

³⁶ Např. v KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. 1. vydání, Prague Pride z. s. 2015. ISBN 978-80-260-8550-8

3 Evropská unie, ústavněprávní rovina a práva gayů a leseb

Otázka soužití gayů a leseb je řešena již řadu let ve všech demokratických zemích světa. Stále najdeme státy, jež homosexualitu nedekriminalizovali a pohlavní styk s osobou stejného pohlaví je trestný. Jedná se hlavně o státy blízkého východu a trestný je především pohlavní styk mezi muži.

Dekriminalizace homosexuality, tolerance soužití osob stejného pohlaví a stále širší uznávání práv gayů a leseb je dáno samotným vývojem společnosti, jež stále více formuje práva a svobody, které jedinci náleží. Především se jedná o právo na soukromí, právo na sebeurčení a důstojnost. Danou problematiku však zcela jistě nejvíce ovlivňuje a posouvá vpřed všeobecný zákaz diskriminace. Tato základní zásada v oblasti lidských práv ovlivňuje právní předpisy již několik posledních let.

3.1 Evropská unie a práva gayů a leseb

V roce 1994 byla Evropským parlamentem přijata Rezoluce rovných práv homosexuálů a leseb³⁷, jež členským státům doporučila přijmout právní úpravu, která by opravila soužití stejnopohlavních párů. Dle Rezoluce měla právní úprava gayům a lesbám zajistit podobná práva a povinnosti, jaká jsou zaručena manželům. Nebylo opomenuto ani právo stejnopohlavních párů k přístupu k adopci. Rezoluce však není pro členské státy právně závazná a její obsah nelze jakkoli vynutit.

V rámci Evropské unie existuje „meziskupina“ evropského parlamentu *The European Parliament's Intergroup on LBDT Rights* (dále jen „EPI“), jež sdružuje v současnosti 152 členů z řad zvolených členů Evropského parlamentu. Snahou meziskupiny je bojovat za práva gayů, leseb, bisexuálů, transgender a intersexuálních lidí (dále jen „LGBTI“) a tyto práva hájit v rámci legislativního procesu. Dále se vyjadřuje k problémovým otázkám a připomínkuje návrhy v Komisi Evropské unie. EPI monitoruje práci evropských institucí v Bruselu, Lucemburku a Štrasburku, sleduje situaci každodenního života LGBTI osob v členských i kandidátských zemích a dohlíží na dodržování Lisabonské smlouvy a Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Významnou činností EPI je také

³⁷ Přijata pod číslem A3-0028/94.

zprostředkování názorů nevládních odborných organizací institucím Evropské unie.³⁸ V současnosti bohužel nemá Česká republika v EPI zastoupení.

V jedenácti členských státech Evropské unie, tj. Belgie (2003), Dánsko (2012), Finsko (2017), Francie (2013), Irsko (2015), Nizozemsko (2001), Portugalsko (2010), Rakousko (2016), Slovinsko (2017), Španělsko (2005), Švédsko (2009), Velká Británie (v Severním Irsku ještě není uzákoněno) je soužití osob stejného pohlaví postaveno naroveň manželství. Soužití osob stejného pohlaví upravené formou registrovaného partnerství nalezneme v právních řádech celkem 20 členských států, tj. Belgie (2000), Česká republika (2006), Dánsko (1989), Estonsko (2016), Finsko (2002), Francie (1999), Chorvatsko (životní partnerství od roku 2014), Irsko (2011), Itálie (od roku 2016 na celostátní úrovni), Kypr (2015), Maďarsko (2009), Malta (2014), Německo (2001), Nizozemsko (1998), Portugalsko (2001), Rakousko (2010), Řecko (2015), Slovinsko (2006), Velká Británie (2005), Španělsko (1998), Švédsko (1995). Ostatních osm členských států EU nepřiznává gay a lesbickým párům žádná zvláštní práva a neumožňuje jim svůj vztah legalizovat.

Lze konstatovat, že ve většině členských států došlo v posledních letech k velkému posunu směrem k zrovnoprávnění gay a lesbických párů v možnosti právně upravit svůj vztah. Finsko a Slovinsko patří ke státům, které svou legislativou zrovnoprávnily registrované partnerství s manželstvím jako poslední.³⁹ Právní úprava jednotlivých členských států však zůstává stále roztržštěná v otázkách vztahu gayů a leseb k nezletilým dětem.

Zpráva o rovnosti žen a mužů v Evropské unii v letech 2014 – 2015⁴⁰ uvádí, že se zhoršuje situace určitých skupin žen, mezi něž patří i příslušnice LGTBI komunity. Ve zprávě také zaznívá hodnocení současných negativních nálad

³⁸ Dostupná z URL: <http://www.lgbt-ep.eu/work/>

³⁹ Viz webové stránky Amnesty International. Dostupné z: <https://amnesty.cz/blog/3855/stejnopohlavni-snatky-uz-i-ve-finsku-a-slovinsku>

⁴⁰ Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví, *Zpráva o rovnosti žen a mužů v Evropské unii v letech 2014 – 2015 ((2016/2249(INI))*, ze dne 23. února 2017. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0046+0+DOC+XML+V0//CS>

evropské společnosti vůči právům žen a LGBTI osob v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví. Výbor považuje za nezbytné zjistit a zhodnotit důvody vzniku těchto nálad a přezkoumat stávající strategii v dané oblasti.

Článek 10 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) zakazuje na unijní úrovni jakoukoli formu diskriminace a článek 19 SFEU umožňuje Evropské radě v případě souhlasu Evropského Parlamentu přijmout opatření v boji proti diskriminaci. Evropská unie s odkazem na tyto články a také na článek 21 Listiny základních práv Evropské unie⁴¹ podmiňuje upravením vztahu státu k LGBTI osobám vstup kandidátského státu do Evropské unie.⁴² Evropská unie tedy zajišťuje a dohlíží na základní ochranu práv LGBTI osob a zákazu jejich diskriminace na základně jejich sexuální orientace a sebeurčení. Ohledně práv gayů a leseb k nezletilým dětem však žádná záruka poskytovaná ze strany unijního práva není a je pouze na jednotlivých členských státech EU, aby v rámci své suverenity o těchto právech rozhodly.

3.2 Ústavněprávní základy a práva gayů a leseb v České republice

Před vznikem zákona o registrovaném partnerství nebyly vztahy mezi osobami stejného pohlaví jakkoli právně upraveny a nebylo možné je jakkoli právně formalizovat. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (Listina) v článku 1 stanoví, že základní práva jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná, tudíž si je každá lidská bytost s sebou nese po celý život. Dále článek říká, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti a právech. Ve spojení s článkem 3 odst. 1 Listiny, jež zaručuje základní práva všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry, náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušenství k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení, je základním

⁴¹ Listina základních práv Evropské unie uveřejněná v č. 326/2012 v Úředním věstníku C na straně 391.

⁴² Např. ve *Společné zprávě Evropskému parlamentu a Rady o pokroku Srbska při dosahování potřebné úrovně plnění kritérií členství, zejména co se týče klíčové priority spočívající v přijetí opatření směřujících k viditelnému a udržitelnému zlepšení vztahů s Kosovem* ze dne 22. dubna 2013, s. 8. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0007&from=CS>

ustanovením týkající se zákazu diskriminace a tvoří základní rámec pro tvorbu a výklad právních norem. Na evropské úrovni je zákaz diskriminace obsažen v článku 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Úmluva), který je dokumentem Rady Evropy.

Listina dále zaručuje každému nedotknutelnost osoby a jejího soukromí⁴³ a také právo na zachování důstojnosti jedince, jeho dobré pověsti, osobní cti a ochranu svého jména⁴⁴. V odst. 2 článku 10 Listina zakotvuje právo na obranu svého soukromého a rodinného života. Právě na základě těchto dvou článků Listiny a také zákazu diskriminace (článek 3) došel Ústavní soud České republiky (dále též „Ústavní soud“) k názoru, že ustanovení § 13 odst. 2 ZRP je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, jelikož jím dochází k zásahu do lidské důstojnosti určité skupiny obyvatelstva a k porušení jejich práva na ochranu soukromého života, jelikož jsou nedůvodně vyloučeni z možnosti osvojení.⁴⁵

Z hlediska práva stejnopohlavních párů k nezletilým dětem je významný článek 32 odst. 1 Listiny, v němž je stanoveno, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Stěžejním ustanovením je zde článek 8 Úmluvy, který zakotvuje právo na respektování soukromého a rodinného života. V Úmluvě není jasně definováno, jaké rodinné uspořádání je daným článkem chráněno. Zde hraje významnou roli vymezení pojmu rodiny a rodinného života Evropským soudem pro lidská práva (ESLP). ESLP má pravomoc vykládat jednotlivé články Úmluvy, především s ohledem na stále probíhající vývoj společnosti a jejího vztahu k jednotlivým lidským právům. V rozsudku ve věci X. a ostatní proti Rakousku⁴⁶ dospěl ESLP k závěru, že upřením možnosti „přiosvojit“ si biologické dítě své stejnopohlavní družky došlo k porušení Úmluvy, jelikož nesezdaným heterosexuálním párům je tato možnost dána. Rakousko tedy muselo prokázat legitimní cíl a přiměřenost zákazu, tj. vyloučení nesezdaných stejnopohlavních párů z možnosti přiosvojení. Rakousko důkazní břemeno neuneslo a dle ESLP došlo

⁴³ Čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

⁴⁴ Čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

⁴⁵ Viz nálezný Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

⁴⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 2013, č. 19010/07.

k porušení článků 8 a 14 Úmluvy. K opačnému závěru došel ESLP v rozsudku Gas a Dubois proti Francii⁴⁷, jelikož v tomto případě se jednalo o situaci, kdy právní řád Francie umožňuje přiosvojení manželem, ale neumožňuje přiosvojení partnerem v civilním svazku. ESLP konstatoval, že nedochází k diskriminaci na základě sexuální orientace, ale že se jedná o jiné právní postavení obou párů. Nelze tedy na roveň stavět sezdaný heterosexuální pár a partnery v civilním svazku, pokud daný stát jednoznačně nestaví partnerství na roveň manželství.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že Úmluva nezakotvuje právo na osvojení či přiosvojení. ESLP však jasně stanovuje, že v případě, že umožní právní řád smluvního státu osvojení či přiosvojení určité skupině osob, nesmí postupovat diskriminačním způsobem.

Ústavní soud ve výše citovaném rozhodnutí⁴⁸ konstatoval, že na ústavní úrovni neexistuje právo na adopci ani právo na sňatek mezi osobami stejného pohlaví, jelikož se jedná o politické rozhodnutí zákonodárce, jak dané instituty a vztahy upraví. Ústavní ochrany požívá pouze rodina a rodičovství. Občanský zákoník v současnosti neobsahuje legální definici rodiny a Ústavní soud v daném rozhodnutí upozorňuje, že ač dochází k zásadním změnám v soužití osob, nespátňuje žádný rozumný důvod v tom, aby právě on sám ke změnám ve společnosti jakkoli aktivně přispíval. Ústavní soud došel k závěru, že neumožněním přiosvojení biologického dítěte partnera nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, jelikož neexistuje právo na osvojení dítěte, a tudíž negativním rozhodnutím nemůže dojít k zásahu do práva na rodinný život.⁴⁹

Stejnopohlavní páry tedy nemají v České republice zaručeno právo na založení rodiny. Vytvoří-li i tak stejnopohlavní pár homoparentální rodinu, pak jsou její členové chráněni jako rodina, jelikož jsou akceptované ekonomické, emoční a sociální vazby. Nelze však zapomínat, že těmto vazbám jsou vždy nadřazeny vazby biologické. O tomto svědčí i strach a nejistota, kterým jsou

⁴⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. března 2012, č. 25951/07.

⁴⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

vystavovány lesbické matky ve vztahu k dárci spermatu a případnému uplatňování jeho rodičovských práv.⁵⁰

⁵⁰ Např. v KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi.*

4 Soužití osob a institut registrovaného partnerství

Z právního hlediska existuje více forem soužití dvou osob. Neformální soužití je z hlediska práva mimo zájem a právní úprava se jím příliš nezabývá. Osoby žijící v neformálním svazku nejsou tolik chráněny v případě různých právních či sociálních událostí. Nelze však opomenout, že občanský zákoník reaguje na nový vývoj společnosti v oblasti soukromého a rodinného života, především na stále narůstající rozvodovost a stále nižší počet uzavíraných manželství mladých lidí.

Formální svazky jsou právem chráněna více. Právo upravuje vzájemná práva a povinnosti osob ve formálním svazku, upravuje jeho vznik či zánik a zákonné podmínky pro jeho uzavření.

4.1 Manželství

Institut manželství je hlavním formálním svazkem, jež právní úprava podrobně řeší. Tento institut je po rekodifikaci soukromého práva upraven v hlavě první druhé části občanského zákoníku. V ustanovení § 655 OZ je jasně definováno, že manželství je *„trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“* Uzavřít manželství je umožněno pouze osobám opačného pohlaví. Zároveň je jasně stanoven hlavní účel uzavření manželství, tj. založení rodiny. Jasně stanovení účelu tohoto svazku lze vnímat jako poněkud nešťastné. Ad absurdum by to mohlo znamenat, že heterosexuální pár, který se rozhodne nemít v budoucnu děti nebo jeden z páru není schopen zplodit potomka, by neměl mít možnost manželství uzavřít. Takový výklad by však byl jistě diskriminační a především nelze předjímat, jak se určitý svazek bude vyvíjet. Z tohoto pohledu lze říci, že omezení účelu manželství na založení rodiny a výchovy dětí je v moderní době částečně překonáno. Máme mnoho bezdětných manželství. Na druhé straně existuje mnoho neformálních svazků, které tvoří rodinu a vychovávají společně děti.

Vznik manželství pro osoby, jež se rozhodly jej uzavřít, významně zasahuje do jejich vzájemných práv a povinností. V některých oblastech práva jsou manželé

zvýhodnění. Především v oblasti finančního práva, práva sociálního zabezpečení a také práva dědického. Velkou výhodou pro řešení každodenních záležitostí je možnost jednání manželů bez nutnosti plné moci.

Právo chrání i jiné druhy soužití, přestože je preferované manželství. Například osobám žijícím v konkubinátu⁵¹ nebo osobám žijícím ve společné domácnosti⁵² právní řád přiznává určitou ochranu. Osoba žijící ve společné domácnosti nejméně po dobu jednoho roku se zůstavitelem patří do druhé dědické třídy.⁵³ Společná domácnost je také významná v otázkách sociální podpory a pomoci.

Kromě dvou výše uvedených forem soužití zná český právní řád, stejně jako některé další země Evropské unie, institut upravující formální soužití osob stejného pohlaví. Institut registrovaného partnerství v mnohém vychází z úpravy manželství, přesto s ohledem na názorovou rozdílnost v oblasti práv homosexuálů, přiznává partnerům méně práv a povinností.

4.2 Vývoj právní úpravy registrovaného partnerství

Již výše byla nastíněna situace na počátku devadesátých let a stručně shrnut vývoj vedoucí ke schválení zákona o registrovaném partnerství. Prvotní snahou sdružení SOHO v čele s Jiřím Hromadou po vzniku České republiky bylo prosazení zákona cestou vládního návrhu. Vzhledem k politickému složení vlády se však ukázalo, že zde komunita gayů a leseb oporu nenalezne. Objevila se podpora ze strany některých politických stran, čímž se objevila nová možnost prosazení zákona o registrovaném partnerství, tj. cestou poslaneckého návrhu.

4.2.1 Návrh zákona z roku 1997

Poté, co se jako neúspěšné ukázalo začlenění registrovaného partnerství do vládního návrhu zákona o rodině a občanského zákoníku, připravila gay a lesbická

⁵¹ Jedná se o soužití muže a ženy bez formálního uzavření manželství.

⁵² Právním řádem v současnosti užívaný pojem, jež nerozlišuje mezi pohlavími osob tvořící společnou domácnost.

⁵³ Viz ustanovení § 1636 odst. 1 občanského zákoníku.

reprezentace návrh samostatného zákona o registrovaném partnerství, a to ve formě poslaneckého návrhu. Návrh⁵⁴ předložený poslanci Zuzanou Rujbrovou, Janou Gavlasovou a Jaroslavem Zveřinou byl velmi prostý. Měl umožnit osobám téhož pohlaví uzavření registrovaného partnerství prostřednictvím smlouvy ve formě notářského zápisu. Podmínkou byla česká státní příslušnost či trvalý pobyt alespoň jednoho z páru. Zároveň bylo stanoveno, že registrované partnerství způsobuje stejné právní důsledky jako manželství s výjimkou vztahů k nezletilým dětem.⁵⁵

Tento návrh zákona byl po diskusi zamítnut již v prvním čtení. S návrhem vyjádřila nesouhlas především pravicová část sněmovny, tj. SPR-RSČ, KDU-ČSL, ODA, a i většina poslanců ODS. Zaznělo mnoho názorů a hlavním argumentem proti bylo především srovnání s institutem manželství. Pavel Bratinka (ODA) prohlásil, že manželství spočívá nejen v biologickém smyslu, ale také v hodnotovém smyslu, a že lidé vychovávající děti se často omezují pro dobro dětí, jež vychovávají. Kdežto navrhovaný zákon pouze umožňuje osobám v souladu s jejich vrozenými způsoby nalézat štěstí, i když to nemá pro společnost žádný přínos a význam. Důsledkem přijetí zákona by tedy bylo oslabení statutu rodiny.⁵⁶ Marek Benda (ODS) jasně vyjádřil svůj nesouhlas s daným návrhem zákona takto: *„Navrhovatelé si zde bohužel nedali práci, aby se pokusili vymezit, které výhody a které závazky a povinnosti budou takovému páru přiznány, ale prostě z něj udělali manželství. Manželství s jedinou výhradou vztahu k nezletilým dětem.“*⁵⁷ Neopomněl také upozornit na skutečnost, že v budoucnu bude snaha právě tento rozdíl odstranit. Stejnou myšlenku vyjádřil i výše citovaný Pavel Bratinka, jež prohlásil, že v budoucnu zde jistě budou žádosti tvrdící, že registrovaní partneři jsou diskriminováni, jelikož jim není umožněno adoptovat děti, i když je to umožněno manželům.⁵⁸

⁵⁴ Sněmovní tisk 359 v II. volebním období, předložen 17. prosince 1997.

⁵⁵ SEIDL, Jan. s. 430

⁵⁶ Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023131.htm>

⁵⁷ Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023129.htm#r2>

⁵⁸ Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023131.htm>

Mezi zastánce návrhu patřil především Pavel Dostál, jež se vyjádřil v tom smyslu, že trocha práce státních úředníků, jež bude mít za výsledek zlepšení vztahu k určitému procentu spoluobčanů, se nám v budoucnu vyplatí. Gayové a lesby opakovaně žádají stát o legitimaci svých soužití. Jelikož právě zákon o registrovaném partnerství na tento požadavek reaguje, podporují jej.⁵⁹ Poslanec Jaroslav Melichar jasně upozornil, že snahou zákona není nahradit manželství a ohrozit rodinu coby základ státu. Naopak vyzval k: „*vstřícnosti, porozumění a toleranci vůči občanům, jejichž počet nepřesahuje ani 5 % populace, a umožněme jim rovnoprávnější postavení ve společnosti.*“⁶⁰

Lze říci, že první rozprava o návrhu zákona o registrovaném partnerství se týkala především obecného rámce a principů, kterými se společnost řídí a na jakých základech stojí.

4.2.2 Návrh zákona z roku 1999

Návrh zákona z roku 1999⁶¹ se od toho z roku 1997 příliš nelišil. Došlo ke změně navrhovaného zákona na „zákon o partnerském soužití osob téhož pohlaví“. Byl také zúžen okruh osob, jež mohou uzavřít „životní společenství“. Dle ustanovení § 2 odst. 2 navrhovaného zákona mohou smlouvu o partnerském soužití uzavřít pouze osoby, z nichž alespoň jedna je občanem České republiky a má zde trvalý pobyt. Osoba, jež není občan ČR, musí mít alespoň povolení k trvalému pobytu. V ustanovení § 7 odst. 3 návrhu bylo výslovně uvedeno, jaká práva ve vztahu k nezletilým dětem nemohou osoby uzavírající smlouvu vykonávat.

V obecné části důvodové zprávy je jasně stanoveno, jaký účel má zákon plnit. V žádném případě nemá ohrozit tvorbu tradiční rodiny, ale má umožnit osobám, jež nemohou uzavřít tuto tradiční formu soužití z důvodu svých postojů a osobní charakteristiky, právně upravit svůj vztah. Poskytnutí možnosti homosexuálům stabilizovat své partnerské vztahy ve svém důsledku znamená nejen

⁵⁹ Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023128.htm>

⁶⁰ Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023128.htm#r2>

⁶¹ Sněmovní tisk 124 ve III. volebním období, předložený 4. února 1999.

řešení ekonomických, daňových a majetkových problémů těchto osob, ale též by mohlo dojít ke snížení rizik spojených s přenosem pohlavně přenosných chorob včetně infekce virem HIV/AIDS.

Návrh zákona prošel prvním čtením, ale v druhém čtení byl zamítnut. Zcela proti byli poslanci KDU-ČSL, naopak poslanci KSČM byli zcela pro, ostatní poslanecké kluby byly rozděleny. Není nutné opětovně rozebírat celou diskuzi, ale za zmínku stojí nové argumenty, jež zazněly. Poslanec Jiří Karas (KDU-ČSL) upozornil nejen na „neschopnost odpovědného rodičovství“ u osob s homosexuální orientací, ale především se snažil vyvrátit tvrzení o neměnnosti sexuální orientace. V těchto tvrzeních se opírá nejen o Sigmunda Freuda a neurčité výzkumy, ale také hovoří o lékařské literatuře a v ní *„popisované případy léčby homosexuální orientace psychoanalytickými a psychoterapeutickými metodami vykazující v průměru 52% úspěšnost. Nejedná se přitom pouze o změnu vnějšího jednání, ale o skutečnou proměnu vnitřní sexuální orientace.“*⁶²

Poslankyně, jedna z předkladatelek návrhu, Monika Horáková vyjádřila svůj negativní postoj k právům homosexuálů vůči nezletilým dětem, zároveň uvedla důležitost umožnit stejnopohlavnímu páru vyšší právní ochranu. Především upozornila na problematiku dědického práva, kde partner je až v druhé dědické třídě. Dále uvedla překážky každodenního života, jelikož gay či lesba nemohou v běžných záležitostech za svého partnera jednat. Proto by tento zákon měl umožnit homosexuálním párům *„upevnit si svůj vztah a společnost si touto legalizací uvědomí, že homosexuálové nejsou nemocní nebo postižení lidé, ale že mají stejné právo na plnohodnotný život jako ostatní občané.“*⁶³

V porovnání s předchozím návrhem zákona se diskuse posunula od principů a základů společnosti k věcnému projednání návrhu zákona. Kritizována byla především konstrukce zákona, jež jen generálně odkazuje na institut manželství s tím, že vylučuje práva partnerů k nezletilým dětem. Zastánci návrhu již

⁶² Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 31. března 1999, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010217.htm>

⁶³ Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 31. března 1999, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010221.htm>

neargumentovali pouze tolerancí a pochopením, ale věcně hovořili o potřebnosti nového institutu soukromého práva, který by upravoval práva a povinnosti u vymezené menšiny obyvatelstva.

4.2.3 Návrh zákona z roku 2001

Po dalším neúspěchu se iniciativy ujala vláda Miloše Zemana (ČSSD). Dne 27. září 2001 byl Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví⁶⁴ a návrh zákona o změnách některých zákonů s ním souvisejících⁶⁵.

Návrh zákona opustil konstrukci svých dvou předchůdců. Především již nebylo odkazováno na institut manželství, ale v situacích, kdy měl mít partner stejná práva jako manžel, mělo být do zákona vloženo za slovo manžel též slovo partner. Z toho důvodu bylo třeba druhého doprovodného návrhu zákona, jenž měnil nebo doplňoval dotčené zákony.

V části druhé navrhovaného zákona byla upravena vzájemná práva a povinnosti partnerů. Byla stanovena vzájemná vyživovací povinnost mezi partnery (§ 8) a pro každodenní záležitosti možnost zástupčího jednání (§ 7). Uzavřením partnerství vzniká společné jmění partnerů, na něž se analogicky užití ustanovení občanského zákoníku (§ 9), a je upraveno i právo užívání bytu (§ 10). V ustanovení § 11 návrhu zákona poté byly konkrétně určeny vztahy osob v partnerském soužití k nezletilým dětem. Partnerské soužití nebrání výkonu rodičovské odpovědnosti k vlastním dětem, ale znemožňuje do budoucna výkon rodičovské odpovědnosti k dítěti, o které nebylo rozhodnuto přede dnem vzniku partnerského soužití.

Třetí část se věnovala zániku a zrušení partnerského soužití, které nově mohlo být zrušeno pouze rozhodnutím soudu. Tím se mělo zabránit především zneužitelnosti institutu, která byla v minulosti namítána. Přes všechny výše uvedené

⁶⁴ Sněmovní tisk 1075 ve III. volebním období.

⁶⁵ Sněmovní tisk 1076 ve III. volebním období.

kvalitní změny tohoto návrhu, jež byly dány tím, že se jednalo o vládní návrh, který prošel podrobným připomínkovým řízením, byl návrh zamítnut již v prvním čtení.

Návrh zákona Poslanecké sněmovně předložil tehdejší ministr spravedlnosti Jaroslav Bureš. Zdůraznil, že institut partnerského soužití zaváděný do právního řádu navrhovaným zákonem nemá být institutem rodinného práva. Navrhovaný zákon má pouze vyhovět rezoluci Evropského parlamentu, jež vyzývá členské státy Evropské unie k zajištění rovnoprávnosti homosexuální menšiny s heterosexuální většinou.⁶⁶ Argumenty proti přijetí návrhu zákona opět tvrdily, že v budoucnu bude vyvíjen tlak na umožnění adopce homosexuálním pářům, i když to návrh vylučoval.

4.2.4 Návrh zákona z roku 2004

Další návrh zákona o registrovaném partnerství předložila skupina devíti poslanců v roce 2004.⁶⁷ Tento návrh byl především kompromisem a oproti návrhu z roku 2001 nabízel partnerům horší právní postavení. Dle ustanovení § 5 odst. 2 návrhu zákona musel být alespoň jeden z partnerů občanem České republiky. Návrh upravoval vyživovací povinnost mezi partnery (§ 11) i možnost zastupovat svého partnera v běžných záležitostech (§ 10), nikoli však, na rozdíl od návrhu z roku 2001, společné jmění partnerů. Na rozdíl od návrhu z roku 2001 byla v ustanovení § 14 odst. 3 stanovena povinnost podílet se na výchově dítěte, které je v péči partnera. Zároveň však bylo v § 14 odst. 2 jasně stanoveno, že registrované partnerství brání osvojení.

Registrovaní partneři měli získat pozici osoby blízké ve smyslu nejen občanského zákoníku, ale také trestního zákoníku. Partner získal právo odepřít výpověď, právo na informace o zdravotním stavu druhého partnera a také dědění v první dědické třídě.

Tento návrh se příliš nelišil od návrhu z roku 2005, jenž byl nakonec schválen a stal se zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Důvodová zpráva ve své obecné části osvětluje význam tohoto zákona, jímž je úprava

⁶⁶ Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 25. října 2001, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039240.htm>

⁶⁷ Sněmovní tisk 650 ve IV. volebním období, předložen 21. dubna 2004.

partnerských svazků osob téhož pohlaví. Vždyť tyto svazky plní stejnou funkci, jako soužití osob pohlaví opačného, tj. vzájemná podpora a láska, společné zázemí a výchova dětí. Partnerům je však tato možnost právně upravit svůj reálný partnerský svazek zapovězena.⁶⁸ „*Jde o pozůstatek vnímání homosexuálního jednání jako hříchu, posléze zločinu, potažmo nemoci. To je zcela v rozporu se současným vnímáním homosexuality jako akceptované odlišnosti a se zásadami osobní svobody a rovnosti, nediskriminace na základě jiného postavení a dosažitelnosti práva, které zaručuje ústava tohoto státu. Tato právní norma je krokem k zajištění podmínek pro plnoprávný, plnohodnotný a důstojný život těchto osob ve smyslu čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.*“⁶⁹

Vzhledem k již několikátému pokusu o zakotvení institutu registrovaného partnerství do českého právního řádu nelze očekávat příliš odlišné argumenty. Poslankyně Vlasta Parkanová vyjádřila určitou bezmoc odpůrců tohoto zákona, jelikož dle ní nelze ve svobodném světě jakkoli vystupovat proti homosexualitě, jelikož celá debata o homosexuálním partnerství je svázaná „*mocnou lobby*“, jež diktuje, co lze říkat na politické půdě bez strachu z toho, že řečník bude označen jako osoba homofobní a netolerantní k osobám s odlišnou sexuální orientací.⁷⁰ Dále uvádí, že přestože se jedná o kompromis, jež má reálnou šanci schválení na půdě Parlamentu České republiky, je právě tvrzení, že lze tento institut přijmout izolovaně, iluzí. Nelze předpokládat, že by projednávaná změna právní úpravy neovlivnila zbytek společnosti, především institut manželství.⁷¹ Jasně vyjadřuje názor, že do budoucna bude snaha postavit registrované partnerství naroveň manželství. Považuje schválení návrhu zákona za pozitivní diskriminaci osob s homosexuální orientací. A stojí si za názorem, že nic nebrání lidem s odlišnou

⁶⁸ Sněmovní tisk, viz Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, URL: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=650&ct1=0>

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 18. června 2004, URL: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/033schuz/s033121.htm#r4>

⁷¹ Tamtéž.

sexuální orientací žít dle svého přesvědčení.⁷² Absolutně tedy opomíjí právní nejistotu, v níž tyto osoby žijí.

Za zmínku jistě stojí poznámka Vlasty Parkanové k § 14 návrhu týkající se práv partnerů k nezletilým dětem. „*Přijetí tohoto návrhu zákona o registrovaném partnerství bude jen prvním krokem, který otevře stavidla dalším požadavkům a možná i stížnostem k Ústavnímu soudu.*”⁷³ Upozornila také na možnou neslučitelnost ustanovení § 14 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství s ústavním pořádkem a možnost jeho zrušení Ústavním soudem.⁷⁴ Jak bude rozvedeno v další kapitole, Ústavní soud opravdu shledal toto ustanovení jako protiústavní.

Návrh se dostal až do třetího čtení, přesto nebyl dne 11. února 2005 o jeden hlas přijat. Pro schválení návrhu bylo třeba 83 hlasů ze 165 přítomných. Pro hlasovalo 82 poslanců, proti návrhu se vyjádřilo 65 poslanců a 18 poslanců se zdrželo hlasování.⁷⁵

4.2.5 Návrh zákona z roku 2005

Necelé tři měsíce po zamítnutí předchozího návrhu, byl předložen pátý a poslední návrh zákona o registrovaném partnerství.⁷⁶ Tento návrh se stal zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, a od návrhu z roku 2004 se téměř nelišil. Jedinou změnou bylo, že souhlasné prohlášení partnerů je činěno před matrikářem (§ 3 odst. 1) a opět, stejně jako v návrhu z roku 2001, může registrované partnerství zrušit pouze soud (§ 14, § 16 a § 17). Tento návrh dne

⁷² Tamtéž.

⁷³ Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 22. září 2004, URL: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/035schuz/s035090.htm>

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Výsledky 192. hlasování na 41. schůzi Poslanecké sněmovny, URL: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=38209&l=cz>

⁷⁶ Sněmovní tisk 969 ve IV. volebním období, předložen 29. dubna 2005.

16. prosince 2005 prošel Poslaneckou sněmovnou a byl schválen 86 poslanci ze 147 přítomných.⁷⁷

Senátem prošel zákon dne 26. ledna 2006 na 9. schůzi a byl schválen. Dne 2. února 2006 byl zákon doručen prezidentu republiky Václavu Klausovi, jež jej vetoval a 16. února 2006 vrátil Poslanecké sněmovně. Poslanecká sněmovna dne 15. března 2006 návrh schválila minimální nadpoloviční většinou 101 hlasů.⁷⁸ Dne 3. dubna 2006 tak byl vyhlášen zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve Sbírce zákonů a účinnosti nabyt dne 1. července 2006.

Za zmínku stojí několik vyjádření odpůrců tohoto zákona. Velice tvrdě se proti tomuto zákonu vyjádřil poslanec KDU-ČSL Jiří Karas. Dle jeho názoru přijetí zákona popře rozdíly mezi pohlavími a přirozeností heterosexuálního svazku a bude vytvořeno prostředí pro „*homosexuální převýchovu společnosti*.“ Podotýká, že již v současnosti je vytvářen na rodinu tlak v souvislosti s genderovou rovností a tento proces nazývá jako „*vnucování homosexuální mentality*.“ Dále vyjádřil myšlenku, že „*zvednutím ruky obětujeme této ideologii nevinné děti. Vždy ve všech státech byl dalším krokem po legalizaci homosexuálních svazků požadavek homosexuálů vychovávat děti. A ujišťuji vás, dámy a pánové, že pokud jim je zákonem nesvěříte, tak poté, co tato skupina obdrží status menšiny, tak už si adopce vysoudí sama*.“⁷⁹

Na tyto argumenty lze navázat a určit tím další směřování této diplomové práce. Vyjádření poslance Jiřího Karase bylo velmi rázné, ale jeho „varování“ se ukázalo jako pravdivé. Ovšem nelze tvrdit, že by předpovídal něco neočekávaného. Konstatoval pouze vývoj v okolních státech, který přirozeně nastal i u nás.

V této kapitole došlo ke shrnutí procesu, který vyvrcholil schválením zákona, jež zavedl do právního řádu nový institut registrovaného partnerství. Tím bylo dosaženo hlavního cíle gay a lesbického hnutí. V následující části bude tato

⁷⁷ Výsledky 933. hlasování na 51. schůzi Poslanecké sněmovny, URL: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=41495&l=cz>

⁷⁸ Výsledky 311. hlasování na 54. schůzi Poslanecké sněmovny, URL: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=43270>

⁷⁹ Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 8. prosince 2005, URL: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051332.htm>

práce zaměřena na další cíle a snahy gay a lesbické komunity, s přihlédnutím ke změnám v úpravě vztahu k nezletilým dětem. V žádném případě však nelze tyto snahy vnímat jako „homosexuální převýchovu společnosti“, jak se vyjádřil poslanec KDU-ČSL Jiří Karas. Jde o snahu právně upravit již existující situaci. Mnoho nezletilých dětí je v současnosti vychováváno stejnopohlavním párem a tvoří společně homoparentální rodinu.

4.3 Úprava registrovaného partnerství v České republice

Zákon o registrovaném partnerství je rozdělen do dvaceti částí, resp. do dvanácti částí, jelikož osm částí zákona již bylo novelami zrušeno. První část zákona upravuje samotný institut registrovaného partnerství a je rozdělena do pěti hlav. Zbylé části pouze mění ustanovení souvisejících právních předpisů.

4.3.1 Obecná ustanovení

První hlava první části ZRP obsahuje v § 1 obecné ustanovení, které definuje pojem registrovaného partnerství a partnera. Podobně jako manželství je registrované partnerství statusový právní vztah mezi dvěma osobami a zákon jej definuje jako *„trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem.“* Partnerem se rozumí *„osoba, která partnerství uzavřela.“*⁸⁰

Zákonodárce však zvolil tři přístupy, jak registrované partnerství inkorporovat do souvisejících právních předpisů. V části devatenácté, která mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, je používán pojem „registrovaný partner“. Dalším a nejčastějším způsobem je označení „partner“ ve spojení s vloženou poznámkou pod čarou, která odkazuje na ZRP. Třetí způsob je aplikován v části třetí ZRP, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, kde nalezneme pouze pojem „partner“ bez odkazu na ZRP. V případě třetího přístupu vzniká pochybnost, jak má být pojem „partner“ interpretován. Zda dle obvyklého významu nebo ve smyslu ZRP. Lze tedy

⁸⁰ Ustanovení § 1 ZRP.

zákonodárci vytknout, že nevěnoval problematice pojmosloví dostatečnou pozornost.⁸¹

4.3.2 Vznik registrovaného partnerství

Registrované partnerství vzniká souhlasným, svobodným a úplným prohlášením dvou osob stejného pohlaví, že spolu vstupují do partnerství. Není zákonem stanoveno, že se musí jednat o osoby homosexuální. Na rozdíl od manželství nemá registrované partnerství určen účel, tj. založení rodiny a výchovu dětí. Uzavřením registrovaného partnerství však dojde k upevnění vzájemného vztahu partnerů a formálnímu stvrzení jejich soužití. V situaci, kdy jeden z partnerů bude pečovat o nezletilé dítě, bude naplněn i účel výchovy dětí. Dále, na rozdíl od manželství⁸², se nemůže partner nechat při souhlasném prohlášení zastoupit zmocněncem a prohlášení vždy musí být učiněno osobně.

Prohlášení osob, že vstupují do registrovaného partnerství, se činí před matričním úřadem⁸³. Zákon nevyžaduje, aby bylo prohlášení činěno slavnostně nebo veřejně, jak je požadováno v ustanovení § 656 odst. 2 občanského zákoníku v případě sňatečného obřadu. Zároveň se mohou partneři rozhodnout mít formální obřad a učinit prohlášení slavnostně před svědky. O prohlášení se vyhotovuje protokol sepsaný matrikářem.

Podmínkou uzavření registrovaného partnerství dle českého práva je, aby alespoň jedna osoba vstupující do registrovaného partnerství byla občanem České republiky. Jinak do partnerství může vstoupit každý, jemuž to zákon nezakazuje. Zákon to zakazuje osobám příbuzným v přímé linii a sourozencům, osobám mladším 18 let, osobám s omezenou svéprávností v této oblasti a osobám již s uzavřeným manželstvím nebo registrovaným partnerstvím.⁸⁴ Registrovaný partner

⁸¹ Holub, M.: *Registrované partnerství? Ani ryba ani rak*. Právní rozhledy, č. 9/2006. s. 314.

⁸² Ustanovení § 669 občanského zákoníku.

⁸³ Matriční úřad je definován v § 2 zákona č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoM“).

⁸⁴ Ustanovení § 3 a § 4 ZRP.

tedy nemůže být zároveň manželem, čímž je tento právní statusový vztah postaven vedle manželství.

V případě, že by nebyl dodržen požadavek projevu svobodné a úplné vůle nebo pokud by byl učiněn v omylu, způsobilo by to neexistenci registrovaného partnerství. Neexistenci uzavřeného partnerství způsobí také nedodržení podmínky českého občanství či uvedení nepravdivých informací na formulářích potřebných k získání českého občanství nebo nepravdivé informace k uzavření samotného registrovaného partnerství. Pokud by uzavření registrovaného partnerství bránila zákonná překážka, soud prohlásí dané partnerství za neplatné. Je-li registrované partnerství prohlášeno za neplatné, má se za to, že nevzniklo. Soud prohlásí partnerství za neplatné na návrh osoby, jež prokáže právní zájem. Jedná se především o partnery samotné a také jejich příbuzné či potomky. Soud o neexistenci a neplatnosti partnerství může rozhodnout i bez návrhu, jelikož je zde právní zájem na to uvést vztahy mezi osobami do souladu s právním řádem.⁸⁵

4.3.3 Vzájemná práva a povinnosti partnerů

Partneři jsou si ve svých vzájemných právech a povinnostech rovni. ZRP neupravuje vzájemné povinnosti partnerů, jak je tomu v případě zákonné úpravy manželství.⁸⁶ Stejně jako manželé však o svých záležitostech rozhodují společně. Stejně jako manželé se mohou zastupovat v běžných záležitostech a závazky vzniklé při obstarávání běžných záležitostí zavazují oba partnery společně a nerozdílně. V případě, že by se partneři nemohli shodnout, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Návrh nemusí podat zrovna ten, k jehož rozhodnutí nechce dát druhý partner souhlas.⁸⁷

Dále zákon stanoví v ustanovení § 10 ZRP, že partneři mají vůči sobě vyživovací povinnost, aby bylo zaručeno, že jejich životní úroveň bude stejná. Vzájemná vyživovací povinnost mezi partnery předchází stejně jako vzájemná

⁸⁵ Ustanovení § 5 až § 7 ZRP.

⁸⁶ Ustanovení § 687 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že manželé jsou si povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.

⁸⁷ Ustanovení § 8 a § 9 ZRP.

vyživovací povinnost manželů vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. Partner tedy nejdříve musí zajistit svého partnera a až následně může platit výživné rodičům. Vyživovací povinnost může trvat i po zániku partnerství v případě, že bývalý partner není schopen sám sebe živit. Jestliže se bývalý partner nepodílel na rozvratu vztahu a vznikla mu zrušením partnerského vztahu vážná újma, může mu být soudem přiznáno výživné ve výši totožné s výší v době partnerství až po dobu 3 let od zrušení partnerství.⁸⁸ Úprava zániku vyživovací povinnosti mezi partnery je shodná s úpravou u manželství. Vyživovací povinnost bývalých partnerů zanikne v případě smrti bývalého partnera či jeho prohlášení za mrtvého nebo pokud oprávněný bývalý partner uzavře manželství nebo nové partnerské soužití.⁸⁹ Právo na výživné zanikne také jednorázovým vyplacením částky na základě písemné smlouvy mezi bývalými partnery.⁹⁰

Dle ustanovení § 12 ZRP soud při určení vyživovací povinnosti mezi partnery či bývalými partnery zohlední odůvodněné potřeby oprávněného partnera a přihlédne ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného partnera. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného partnera zkoumá soud, zda se nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či jiné výdělečné činnosti nebo dalšího majetkového prospěchu, a také zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Korektivem přiznání výživného je soulad s dobrými mravy. V rozporu s dobrými mravy by byla například situace, kdy by výživné požadoval bývalý partner, jenž si našel nového partnera a způsobil tím rozvrat partnerství.⁹¹ Výživné se poskytuje v pravidelných dávkách a samotné právo na výživné se nepromlčuje. Promlčují se však jednotlivé nároky.⁹²

Ve vztahu k nezletilým dětem vznikem registrovaného partnerství nezanikají vzájemné vztahy ani rodičovská odpovědnost. Ustanovení § 13 odst. 1 ZRP výslovně stanovuje povinnost rodiče dítěte zajistit vývoj dítěte a důsledně

⁸⁸ Ustanovení § 11 odst. 1, 2 ZRP.

⁸⁹ Ustanovení § 11 odst. 4 ZRP.

⁹⁰ Ustanovení § 11 odst. 5 ZRP.

⁹¹ FRANCOVÁ, M. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 95.

⁹² Ustanovení § 12 odst. 3 a odst. 5 ZRP.

chránit jeho zájmy, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Stanovení této povinnosti se vzhledem ke znění ustanovení § 858 občanského zákoníku jeví nadbytečné, jelikož ustanovení občanského zákoníku stanoví tuto povinnost obecně pro rodiče bez ohledu na to, zda žije v neformálním svazku, manželství nebo registrovaném partnerství. Dále je stanovena povinnost druhého partnera žijícího ve společném domácnosti podílet se na výchově dítěte partnera.⁹³

4.3.3 Zánik registrovaného partnerství

Vzhledem k tomu, že registrované partnerství je stejně jako manželství statusový právní vztah, zaniká registrované partnerství téměř shodně jako manželství. Registrované partnerství zaniká, stejně jak je tomu u manželství, dnem smrti jednoho z partnerů. Dále partnerství zaniká právní mocí rozhodnutí o prohlášení jednoho z partnerů za mrtvého.⁹⁴ V případě, že bylo prohlášení za mrtvého zrušeno, protože tento partner žije, určuje ZRP v ustanovení § 15 odst. 2 vyvratitelnou právní domněnka, že partnerství po celou dobu trvalo, pokud v dané době neuzavřel partner jiné partnerství nebo manželství. Stanovení této vyvratitelné právní domněnky je v přímém rozporu s ustanovením § 71 odst. 2 občanského zákoníku, které stanoví, že prohlášením za mrtvého zaniká registrované partnerství dnem, který se pokládá za den jeho smrti. Ustanovení § 76 odst. 1 občanského zákoníku stanovuje, že registrované partnerství se v případě, že bude dokázáno, že partner stále žije, neobnovuje. Od 1. ledna 2014 registrované partnerství zanikne dnem smrti partnera a domněnka trvání registrovaného partnerství uvedená v ustanovení § 15 odst. 2 se neaplikuje.⁹⁵

Třetí způsob zániku registrovaného partnerství je rozhodnutí soudu o jeho zrušení.⁹⁶ Soud může partnerství zrušit buď na návrh jednoho z partnerů. Partner

⁹³ Ustanovení § 13 odst. 3 ZRP.

⁹⁴ Ustanovení § 14 ZRP.

⁹⁵ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 353

⁹⁶ Ustanovení § 14 ZRP.

v takovém případě musí prokázat, že vztah již fakticky netrvá.⁹⁷ Není třeba na rozdíl od rozvodu manželství⁹⁸ prokazovat, že soužití je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. V případě, že se k návrhu připojí i druhý partner a jedná se o souhlasný návrh obou partnerů, soud nezkoumá, že faktický vztah již netrvá.⁹⁹ V souvislosti se současnou právní úpravou je zánik registrovaného partnerství jednodušší než rozvod manželství, jelikož v rámci soudního řízení není třeba rozhodnout o úpravě poměrů k nezletilým dětem v době po zániku registrovaného partnerství. Registrovaným partnerům není umožněno přiosvojení ani společné osvojení. Dále registrovaní partneři nemají společné jmění, tudíž není třeba vypořádat vzájemná majetková práva.

⁹⁷ Ustanovení § 16 ZRP.

⁹⁸ Ustanovení § 755 občanského zákoníku.

⁹⁹ Ustanovení § 17 ZRP.

5 Homoparentální rodina

5.1 Rodina

Ze sociologického hlediska je rodina skupina osob, kterou k sobě vážou pokrevní svazky a svazky vzniklé institutem manželství. Z právního pohledu tak do rodinných vztahů spadají i vztahy vzniklé osvojením. V rodině platí, že dospělí jedinci, tj. rodiče, pečují a odpovídají za své děti.¹⁰⁰ Základní rodinu tvoří muž, žena a jejich děti. Širší rodinu tvoří i prarodiče, tety a strýcové. V současnosti, kdy je trendem vysoká rozvodovost manželství, model rodiny tvoří i rodina polygamní či neúplná tvořená jedním rodičem.

Rodina může být dělena i dle funkce, jež plní. Základní funkce rodiny jsou reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emociální.¹⁰¹ Legální definici rodiny v českém právním řádu nenalezneme. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále též „ZoR“)¹⁰², i v současnosti účinný občanský zákoník pouze hovoří o založení rodiny jako základním účelu uzavření manželství. Podrobněji však tento pojem nedefinují. Dle občanského zákoníku¹⁰³ je rodina jednou ze základních hodnot soukromého práva a požívá zvláštní ochrany. Z výše uvedeného by vyplývalo, že rodinu mohou tvořit pouze manželé a jejich děti. Tak to ovšem nelze vnímat, jelikož by nebyla právně chráněna jiná uskupení osob ve skutečnosti tvořící rodinu, tj. například druh, družka a jejich děti.

V českém právním řádu však nalezneme normy, jež pojem rodiny z praktických důvodů definují. Jedná se například o zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, jež v ustanovení § 7 odst. 1 stanovuje okruh osob, jež jsou považovány pro účely nároku na sociální podporu jako rodina. Rodinu a její členy definuje i zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v ustanovení § 187, jež stanovuje za člena rodiny zaměstnance, pro účely poskytování cestovních náhrad, manžela,

¹⁰⁰ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2001. s. 206

¹⁰¹ Např. Wikipedia [online 2016-08-05]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

¹⁰² Viz § 1 odst. 2 z. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Viz § 3 odst. 2 písm. b) z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

partnera, vlastní dítě, osvojence, dítě svěřené zaměstnanci do pěstounské péče nebo do výchovy, vlastní rodiče, osvojitele, opatrovníka a pěstouna. Jiná fyzická osoba je postavena na roveň člena rodiny pouze za předpokladu, že žije se zaměstnancem v domácnosti.

5.2 Homoparentální rodina

V odborných kruzích je téma homoparentálních rodin řešeno především v sociologii a psychologii. Tyto humanitní vědy se věnují obecnému rozboru a popisu tohoto fenoménu. Psychologie se podrobněji zabývá vývojem dítěte vychovávaného v těchto rodinách.

V českém prostředí se příliš nehovoří o tématu gayů jako otců. Gay otcovství je opomíjeno i ve výzkumech zaměřených na homosexualitu a homoparentalitu. V zahraničí, především v západní Evropě a Spojených státech, byla situace odlišná. Již od konce 70. let 20. století se v odborné společnosti objevovaly výzkumy zaměřené právě na fenomén gay otcovství. Je však podstatné upozornit na odlišné vnímání gay rodičovství u gayů, kteří se stali otcí již během heterosexuálního vztahu a následně řešili vztah ke svým dětem. Nedocházelo, i z důvodu vývoje ve společnosti, ke zkoumání gay otcovství jako uvědomělé volby spojené s gay identitou.¹⁰⁴

Výzkumy probíhající v dalších desetiletích lze rozdělit do dvou proudů. První proud, který sdružoval odpůrce práv gayů a leseb, se snažil poukázat především na rizika, jimž jsou děti homosexuálního páru vystaveny. Naopak druhý proud, především psychologických studií, prokazoval, že nedochází ke změně vývoje u dětí heterosexuálních nebo homosexuálních rodičů. Nedostatkem těchto výzkumů bylo, že převažoval jednostranný pohled zaměřený pouze na děti a zůstal opomíjen pohled samotných homosexuálních rodičů.¹⁰⁵

¹⁰⁴ SOKOLOVÁ, Věra. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství* [online]. © Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2009. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/17508c1633916521de028b77d8493284090cb42f_517_SokolovaS C2009-1.pdf

¹⁰⁵ Tamtéž.

V České republice byla situace značně odlišná a žádný relevantní výzkum homoparentálních rodin nebyl proveden.¹⁰⁶ Je to způsobeno i tím, že primárním cílem gay a lesbické komunity bylo uznání partnerství homosexuálů a schválení zákona o registrovaném partnerství. V současnosti, více než 10 let po schválení zákona o registrovaném partnerství, se gay a lesbická komunita více ozývá a usiluje o změnu svého postavení k nezletilým dětem. I z ekonomického hlediska by bylo pro stát výhodnější umožnit homosexuálním párům výchovu dětí. Ústavní péče je velmi nákladná a v současné době se na politické půdě soustavně hovoří o směřování sociální politiky k deinstitucionalizaci péče o děti a podpory náhradní rodinné péče. Jak bylo uvedeno i v úvodu, příznivý postoj společnosti k možnosti adopce stejnopohlavními páry stále posiluje, což by v budoucnu mohlo být i jakýmsi vodítkem pro zákonodárce.

Problém spočívá především v tom, že homoparentální rodina narušuje tradiční vnímání rodiny. Tradiční rodina je v heterosexuální společnosti vnímána jako manželský pár, jež vychovává vlastní biologické potomky, též nazývaná jako „nukleární“ rodina. Nahlížení na rodinu jako na neměnnou společenskou instituci nereflktuje její proměnlivost v čase. Rodina jako vztahová síť se mění pod tlakem společenských změn a přizpůsobuje své role i jako organizační a kontrolní jednotka společnosti. To, co je společností vnímáno a uznáno jako rodina, tedy vypovídá o politice a zájmech státu, nikoli o přirozenosti rodiny a jejího složení.¹⁰⁷

Nejdůležitější pro existenci homoparentální rodiny je její zakotvení do právního řádu, tj. uznání soužití stejnopohlavních rodičů a jejich dětí, k nimž oba rodiče mají stejná práva. Účinný zákon o registrovaném partnerství a související právní normy¹⁰⁸ tuto formu rodiny neuznávají a sociální rodič nemá k dítěti žádná práva. Ustanovení § 13 odst. 2 ZRP dokonce znemožňovalo osvojení v případě, že osoba uzavřela registrované partnerství. Toto ustanovení však Ústavní soud¹⁰⁹ zrušil s účinností od 22. července 2016 z důvodu, že dané ustanovení vylučovalo

¹⁰⁶ Toto tvrzení zastává i Sokolová a nalezneme jej i v rigorózní práci Mgr. Kateřiny Burešové.

¹⁰⁷ SOKOLOVÁ, Věra. *A co děti?...gay a lesbické rodičovství*. In: VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2. s. 86

¹⁰⁸ Například ZoM.

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

určitou skupinu osob, tj. registrované partnery, zcela bez důvodu z možnosti osvojení dětí. Ve svém důsledku docházelo dle Ústavního soudu k zásahu do jejich důstojnosti a k porušování jejich práv na ochranu osobního života. Přesto však ustanovení § 13 odst. 3 ZRP ukládá druhému partnerovi povinnost podílet se na výchově biologických dětí svého partnera.

Pro homoparentální rodiny je typické, že nejsou schopné zplodit dítě biologicky tak, aby bylo vázáno na oba rodiče. To je také základní argument odpůrců homoparentálních rodin, jež upozorňuje na skutečnost, že nejsou schopni přirozenou cestou počít děti. Přesto u heterosexuálních párů není skutečnost neplodnosti jednoho či druhého partnera nebo manžela překážkou k početí dítěte například prostřednictvím asistované reprodukce a k následné výchově tohoto dítěte. Nelze tedy přijmout argument, že homosexuální orientace je překážkou plodnosti, a tedy i výkonu rodičovské odpovědnosti.

5.3 Společnost a homoparentální rodina

Přijala-li společnost homosexualitu jako nezměnitelnou část osobnosti jedince¹¹⁰, nelze totéž říci o homoparentalitě. Rodičovství je věcí rozhodnutí, ale je ve společnosti spojováno s heterosexuálními páry a homosexuální páry jsou v tomto ohledu přehlíženy. Gay a lesbické páry mají většinou možnost vykonávat rodičovskou odpovědnost k nezletilým dětem obvykle proto, že potomky měly již z předchozího heterosexuálního vztahu. Toto platí především u leseb, gayové jako otcové mají situaci složitější. Lesby matky jsou společností tolerovány a jeví se to jako přirozená věc. Gay jako otec je považován za nekompetentního a potýká se s genderovou diskriminací.

Studie ukazují, že názory gayů zpochybňují mnoho zažitých stereotypů.¹¹¹ Především nelze říci, že v případě, že je muž gay, nemá zájem o to stát se rodičem. Dále nelze souhlasit s názorem, že vzhledem k odlišné sexuální orientaci, jsou homosexuální muži méně kompetentními rodiči, a ani s argumentem, že muži jsou

¹¹⁰ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníku*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0.

¹¹¹ SOKOLOVÁ, Věra. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství*. In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0876-7. s. 555 – 556

ze své podstaty méně důležití rodiče. Naopak ze studie provedené Věrou Sokolovou v roce 2013 vyplynulo, že většina gayů si přeje mít a vychovávat dítě, a to přesto, že průměrný věk respondentů byl pouze 27,5 let.¹¹²

Dále bylo zjištěno, že většina gayů pociťuje tlak i z blízkého okolí, co se otázky rodičovství týče. Představa gaye otce je pro mnohé směšná, zvrhlá a divná. S tím dále souvisí i zjištění, že téměř polovina dotázaných gayů sama sebe vnímá jako nevhodné kandidáty pro roli rodiče. A to především z důvodu, že by v budoucnu jejich sexuální orientace měla neblahý vliv na jejich dítě. Strach ze šikany potenciálních potomků zmínili všichni dotázaní.¹¹³

Výše uvedené obavy gay populace z homofobie zaměřené na jejich potomky však nelze zaměňovat s pocitem diskriminace vůči homosexuálům obecně. Naopak většina homosexuálů pociťuje, že homosexualita je v České republice společensky tolerována. I omezení adopce a asistované reprodukce uvedené v ZRP vnímají respondenti pouze jako nutnost pro politickou průchodnost zákona a nikoli jako diskriminaci.¹¹⁴

¹¹² SOKOLOVÁ, Věra. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství*. In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. s. 563

¹¹³ Tamtéž. s. 568 – 570

¹¹⁴ Tamtéž. s. 572

6 Osvojení a pěstounská péče

6.1 Osvojení

Osvojení je institut rodinného práva, jež umožňuje náhradní rodinnou péči, má být dle občanského zákoníku chápán především jako statusová změna, jelikož nejde vždy jen o péči. Manželé, jeden z manželů nebo i jednotlivec přijímají dítě za vlastní a získávají plnou rodičovskou odpovědnost. Osvojení znalo již římské právo, jež stálo na zásadě *adoptione natura imitatur*. V rámci osvojení mělo dojít k navázání rodinných vztahů k dítěti cizímu, k němuž žádný vztah před osvojením nebyl.¹¹⁵

Dle ustanovení § 800 občanského zákoníku může dítě adoptovat především manželský pár, případně i jeden z manželů a výjimečně i jiná osoba. Vždy je ovšem třeba dbát na zájem dítěte. Nelze manžele ztotožňovat s registrovanými partnery. Registrovaným partnerům v současnosti právní řád neumožňuje společně osvojit dítě. Do června roku 2016 byla dokonce existence registrovaného partnerství překážkou osvojení i jen jedním z partnerů.

Tato překážka uvedená v ustanovení § 13 odst. 2 ZRP, která znevýhodňovala registrované partnery oproti neregistrovaným stejnopohlavním párům, byla zrušena Ústavním soudem.¹¹⁶ Ústavní soud v daném rozhodnutí stanovil podstatu problému v tom, že občanský zákoník umožňuje ve výjimečných případech osvojení dítěte i jinou osobou (než manželem). ZRP však současně vylučuje, aby touto jinou osobou byl někdo, kdo uzavřel registrované partnerství. Tato nelogičnost v důsledku znamená, že osoba podá nejprve žádost o osvojení a teprve následně uzavře registrované partnerství. Touha po možnosti osvojit si dítě by tedy v důsledku znamenala nutnost omezit se ve svém právu uzavřít legitimní vztah se svým partnerem. Ústavní soud tedy napadené ustanovení ZRP zrušil s odůvodněním, že daným ustanovením byla jedna skupina osob zcela bez důvodu

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 600

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

vyloučena z možnosti osvojit si dítě, čímž bylo zasaženo do jejich lidské důstojnosti a došlo k porušení jejich práva na ochranu soukromého života.¹¹⁷

Zrušením ustanovení § 13 odst. 2 ZRP však nedošlo k výraznému zlepšení a především vyřešení zásadního problému, kterým je postavení partnera jako sociálního rodiče. OZ v ustanovení § 800 odst. 1 stanoví, že v případě, že je osvojitelem jiná osoba, dochází k vypuštění zápisu o druhém rodiči z matriky. Rozhodne-li soud o osvojení, musí rozhodnout i o vypuštění záznamu o druhém rodiči, přičemž zde není přípustná žádná dispozitivita v rozhodování.¹¹⁸ Osvojení je v takovém případě možné jedině v případě, že biologickému rodiči zaniknou práva k dítěti a dojde k jeho výmazu z matriky. Stejnopohlavní pár, kde jeden z partnerů je biologickým rodičem dítěte, nemůže využít tento institut k legalizaci vztahu druhého partnera ke společně vychovávanému dítěti. Současná právní úprava tedy neumožňuje partnerovi tzv. přiosvojení, přestože v komentovaném ustanovení je manželovi tato možnost dána.

Tuto nerovnost a především nejistotu, v níž sociální rodič a dítě žijí, se snaží změnit předkládaný návrh novely ZRP¹¹⁹, jež vkládá nové ustanovení § 13a. Toto ustanovení by mělo umožnit přiosvojení nezletilého dítěte partnera. Osvojitelem by se mohl stát partner biologického rodiče, který se podílí na výchově dítěte, nebo také pozůstalý partner. Tento návrh, předložený Poslanecké sněmovně již 8. listopadu 2016, byl dne 21. února 2017 předložen poslankyní Radkou Maxovou (ANO) k zařazení na pořad schůze konané dne 23. února 2017. Bohužel z počtu 174 přítomných poslanců, pro zařazení na program schůze hlasovalo pouze 64 poslanců. Zcela proti byli poslanci KDU-ČSL, ODS a TOP 09.¹²⁰ Návrh novely ZRP tedy opět nebyl projednán. Tisk nebyl projednán ani dne 4. dubna 2017 na pořadu 56. schůze. Osud pozměňovacího návrhu bude nyní v rukou nově složené Poslanecké sněmovny vzešlé z voleb konaných v říjnu 2017.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. s. 636

¹¹⁹ Sněmovní tisk 957/0, část 1/4. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>

¹²⁰ Výsledek 6. hlasování na 55. schůzi Poslanecké sněmovny o pořadu schůze konané dne 21. února 2017, URL: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=65330&l=cz>

Za možnost změny úpravy poměrů mezi dítětem a sociálním rodičem již dlouhé roky bojuje především hnutí Prague Pride, z.s. Petra Kulhánková ve své studii jasně uvedla hlavní problémy každodenního života sociálního rodiče. Sociální rodič nemá právo rozhodovat o zdravotní péči dítěte a nemá ani právo na informace o jeho zdravotním stavu. Nemá právo na informace ze školy a dítě mu nemusí být ze školky ani předáno. Vždy tedy záleží, s jakou osobou musí sociální rodič jednat a vzniklou situaci řešit.

Přestože jsou práva sociálního rodiče výrazně omezena, povinnost podílet se na výchově dítěte partnera je v ZRP stanovena v ustanovení 13 odst. 3. Zároveň je mu uložena povinnost chránit důstojnost dítěte a zabránit ohrožení jeho zdraví, tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje.

6.2 Pěstounská péče

Dalším institutem rodinného práva, jež upravuje péči o nezletilé děti, je pěstounská péče. Pěstounská péče patří mezi režimy náhradní rodinné péče, jelikož na rozdíl od osvojení nedochází ke statusové změně. Pěstounská péče je institut časově omezený pouze do doby zletilosti dítěte. Dítě, jež je v pěstounské péči, na rozdíl od osvojeného dítěte nemá postavení biologického dítěte a nemá vůči pěstounům určitá základní práva. Nespadá například do první dědické skupiny a nevznikají mu rodinné vazby k rodinným příslušníkům pěstouna.

Pěstounská péče má přednostní postavení ve vztahu k péči ústavní a jejím účelem je zajištění osobní péče o dítě v době, kdy nemohou péči zajistit biologičtí rodiče. Cílem pěstounské péče je pomoci překonat krizi, jímž rodina prochází a má pomáhat k rozvíjení vztahů v rodině. Nemají být podporovány pouze vztahy v nukleární rodině, ale také širší rodinné vazby, a tudíž často funkci pěstounů plní

prarodiče.¹²¹ Jedná se o péči zprostředkovávanou státem a také státem finančně podporovanou, jelikož pěstouni mají nárok na peněžitou pomoc.¹²²

Z pohledu registrovaných partnerů je opět společná pěstounská péče vyloučena. Občanský zákoník v § 964 odst. 1 jasně stanoví, že dítě smí být svěřeno do společné pěstounské péče pouze manželům. Homosexuálové jako pěstouni již nejsou v současnosti naprosto výjimečná věc. Přesto nelze opomíjet, že jako žadatelé mají nižší požadavky a často získávají do péče děti znevýhodněné.¹²³ Zároveň jsou lesby a především gayové, jelikož především oni využívají tuto variantu k tomu získat do péče nezletilé dítě, vystavování předsudkům ze strany pracovníků správních orgánů, psychologů a dalších.¹²⁴ Stresorem pro partnery pěstouna je opět situace, kdy pěstoun není z důvodu životní události schopen o svěřené dítě pečovat. Petra Winette, ředitelka společnosti NATAMA¹²⁵ vyjadřuje ve studii Petry Kulhánkové názor, že v takovém případě by mohl partner podat žádost o svěřeni dítěte do péče přímo na soud. Soud prověří vzájemné vztahy a rodinnou situaci a jestliže vše funguje, svěří dítě partnerovi pěstouna do péče. Soud musí především hledět na nejlepší zájem dítěte.

6.3 Nejlepší zájem dítěte

Dle odst. 1 článku 3 Úmluvy o právech dítěte (104/1991 Sb.) musí být zájem dítěte „*předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy,*

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. s. 1260

¹²² V hlavě II zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“), jsou upraveny dávky pěstounské péče. Jejich výčet je obsažen v ustanovení § 47e a jsou jimi příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče.

¹²³ Tento názor vyjádřili někteří dotázaní v KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi.* s. 19 - 21

¹²⁴ KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi.* s. 19 - 21

¹²⁵ Společnost, jež nabízí odbornou pomoc v oblasti náhradní rodinné péče jednotlivcům a párům bez ohledu na jejich sexuální orientaci.

*správními nebo zákonodárnými orgány.*¹²⁶ Zájmem dítěte je jistě stabilní prostředí bez zbytečných změn.¹²⁷

Zlomový je s ohledem k dané tématice Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, kdy Ústavní soud upřednostnil nejlepší zájem dítěte před argumentem veřejného pořádku. V daném případě se jedná o gay pár žijící ve společné domácnosti, který tvoří podle práva státu Kalifornie manželský pár. Jeden ze stěžovatelů je státním občanem České republiky a pravidelně společně jako rodina navštěvují Českou republiku, jelikož zde má český stěžovatel příbuzné. V roce 2012 partneři/ manželé uzavřeli dle práva státu Kalifornie smlouvu se surogátní matkou, která jim dne 30. července 2013 porodila dítě. Oba partneři prohlašují, že neví a vědět nechtějí, který z nich je biologickým otcem dítěte. Rozsudkem kalifornského soudu bylo rozhodnuto, že rodiči dítěte jsou oba muži, manželé. Dále bylo rozhodnuto, že oba stěžovatelé budou zapsáni jako rodiče do rodného listu dítěte. Gay pár následně požádal Úřad městské části Praha 1 o vydání osvědčení o státním občanství dítěte. Úřad řízení přerušil a vyzval gay pár, aby zahájil řízení před Nejvyšším soudem o uznání výše zmíněného rozsudku kalifornského soudu, neboť uznat cizozemský rozsudek o určení rodičovství lze pouze na základě zvláštního rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud vyhověl návrhu v části týkající se otce s českým občanstvím. Ve vztahu k druhému otci byl návrh zamítnut a do rodného listu dítěte byl zapsán pouze český rodič. Proti tomuto rozhodnutí podali oba partneři stížnost k Ústavnímu soudu.¹²⁸

Ústavní soud ve věci rozhodl ve prospěch homoparentální rodiny a vyslovil myšlenku, že: *„Neuznání cizího rozhodnutí, kterým bylo určeno rodičovství k dítěti dvou osob stejného pohlaví v situaci, kdy už rodinný život byl mezi nimi fakticky i právně konstituován formou náhradního mateřství, z důvodu, že české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 ÚPrDt. V případě, že mezi osobami rodinný*

¹²⁶ Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989. [online]. [cit. 12-04-2017]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

¹²⁷ KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi.* s. 21

¹²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017.

*život vzniklý na legální bázi již existuje, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musejí být respektovány právní záruky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče.*¹²⁹ Významné je, že v daném rozhodnutí nejde o vytvoření nového rodinného pouta mezi stěžovateli, ale pouze o jeho uznání. Neuznáním již existujícího vztahu mezi stěžovateli došlo k porušení práva na rodinný život dle článku 10 odst. Listiny neuznaného otce a dítěte. Ústavní soud v odůvodnění odkázal i na výše citovaný nálezn Pl. ÚS 7/15, jelikož dle názoru Ústavního soudu „*napadený rozsudek z prvního a druhého stěžovatele*¹³⁰ *činí v Česku osoby druhého řádu na základě jejich sexuální orientace, byť sexuální orientace není volba, ale osobnostní charakteristika, kterou nelze změnit.*“¹³¹

Kritérium nejlepšího zájmu dítěte musí být zohledňováno, jak je uvedeno výše, při jakékoliv činnosti soudů a správních úřadů související s dětmi. Správní orgány jsou povinny na nejlepší zájem dítěte hledět při výkonu své činnosti, tj. i při procesu zprostředkování osvojení a pěstounské péče.

6.4 Proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče smí být prováděn pouze orgány sociálně-právní ochrany uvedených v ustanovení § 4 odst. 1 ZSPOD a je definován v ustanovení § 19a ZSPOD, přičemž spočívá

- a) ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení,
- b) ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- c) v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny
- d) ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.

¹²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017.

¹³⁰ Tj. z homosexuálního manželského páru.

¹³¹ Tamtéž.

Z výše uvedeného plyne, že proces zprostředkování se nebude provádět u osvojení v případě, že

- a) rodiče dítěte dali předem souhlas s osvojením dítěte pro určitou osobu jako osvojitele,
- b) podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte, pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte,
- c) podal-li návrh na osvojení příbuzný dítěte nebo jiná osoba blízká dítěti, u které není vyloučeno osvojení dítěte.¹³²

Poslední zmiňovaný případ byl do zákona vložen až novelou, zákonem č. 303/2013 Sb., v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva. V případě pěstounské péče se zprostředkování neprovádí, podal-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče příbuzný nebo jiná osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.¹³³

O dítěti i žadateli je obecním úřadem s rozšířenou působností vedena spisová dokumentace, jejíž obsah je uveden v ustanovení § 21 odst. 4 a odst. 5 ZSPOD. V odst. 5 písm. h) bod 1 § 21 ZSPOD je uvedeno, že povinnou součástí spisové dokumentace je také *„písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí.“* Kopie spisové dokumentace je postoupena příslušnému krajskému úřadu, jelikož ten je pověřen vedením příslušné evidence žadatelů a evidence dětí. O zařazení do příslušné evidence je rozhodnuto po vypracování odborného posouzení.¹³⁴

Odborné posouzení u žadatelů hodnotí *„charakteristiku osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřeni do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí*

¹³² Viz ustanovení § 20 odst. 3 ZSPOD.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Viz ustanovení § 22 ZSPOD.

*v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěření do pěstounské péče.*¹³⁵ Jedná se o demonstrativní výčet, tudíž nelze předem říci, které zjištěné skutečnosti o životě žadatele budou mít rozhodující vliv pro posouzení jeho žádosti. Tím, že nejsou kritéria stanovena taxativním výčtem, je dán větší prostor pro subjektivní hodnocení konkrétního pracovníka OSPOD. Obava homosexuálů, jakožto žadatelů o zařazení do evidence uchazečů o osvojení nebo pěstounskou péči, může být v některých případech zcela odůvodněná, jelikož úspěšnost procesu bude záviset na individuálních postojích pracovníka OSPOD, který bude vypracovávat odborné posouzení.

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu (dále jen „žádost“) a dotazník, který je její obligatorní přílohou, jsou volně ke stažení na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí¹³⁶. Žádost obsahuje pouze osobní údaje žadatele nebo žadatelů v případě manželů, určení příslušné evidence žadatelů a potřebné souhlasy. Dotazník je rozdělen do čtyř částí – údaje o žadateli, údaje o dětech, údaje o domácnosti a představy a očekávání. Ve čtvrté části je po žadateli požadováno, aby zdůvodnil své pohnutky a nastínil své představy o budoucnosti. Dále je mu umožněno sdělit určité preference týkající se přijímaného dítěte a sdělit zkušenosti s výchovou dětí v náhradní péči. Stejnopohlavní páry¹³⁷ žádající o osvojení nebo pěstounskou péči většinou žádné preference nemají a jsou ochotni přijmout i dítě s handicapem, jak vyplývá z výše uvedených studií.

¹³⁵ Viz ustanovení § 27 odst. 2 písm. b) ZSPOD.

¹³⁶ Proces zprostředkování. [online 2013-02-21]. [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14502>

¹³⁷ S ohledem, že zákon umožňuje pouze individuální osvojení / svěření do pěstounské péče.

7 Asistovaná reprodukce, sdílené rodičovství a surogátní mateřství

7.1 Asistovaná reprodukce

Asistovaná reprodukce je oblast reprodukčního lékařství. Z hlediska práva definuje asistovanou reprodukci zákon č. 377/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále též „ZSZS“) v ustanovení § 3 odst. 1 a rozumí se jím „*metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchování, a to za účelem umělého oplodnění ženy.*“ Dle ustanovení § 6 ZSZS ji lze provést pouze na žádost neplodného páru. K asistované reprodukci mají přístup páry z důvodů zdravotních anebo pro potřebu častého genetického vyšetření lidského embrya a pokud je zdraví budoucího potomka ohroženo prokazatelným rizikem přenosu geneticky podmíněných nemocí či vad, jejichž nositelem je jeden či oba z páru.¹³⁸

Současná právní úprava v České republice tedy neumožňuje ženám bez partnera ani lesbickému páru využít této metody k založení rodiny, a to přestože mnohé státy Evropské unie¹³⁹ svou legislativu v tomto směru upravily a odstranily tak bariéry pro ostatní skupiny žadatelů. Asistovaná reprodukce legálně možná není, ale dle výzkumu Kateřiny Nedbákové¹⁴⁰ ji lze v praxi dosáhnout, pokud naleznete vstřícného gynekologa, který je ochotný napsat potřebné doporučení, a také známého ochotného podepsat žádost. Tato praxe je však pro již registrované lesbické páry nepřístupná.

Cestou, jež se mnoho lesbických párů vydává, je domácí inseminace. Tato cesta má však mnoho úskalí a nebezpečí. Nelze s jistotou zjistit skutečný zdravotní stav dárce semene a mnoho žen se o to před inseminací ani dostatečně nezajímá.¹⁴¹ Dále zde vyvstává otázka, jak upravit po narození dítěte jeho vztah dárce. Zda je pro

¹³⁸ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. a) a písm. b) ZSZS.

¹³⁹ Například Belgie, Nizozemí, Švédsko nebo Velká Británie.

¹⁴⁰ Prostřednictvím výzkumu Petry Kutákové. s. 17

¹⁴¹ Uvedeno v KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi.* s. 17 - 18

dítě přínosnější zapsat dárce do rodného listu dítěte a zda o to dárce jeví zájem. Zápisem do rodného listu se dárce stává rodičem a má vůči dítěti rodičovskou odpovědnost a především vyživovací povinnost. Zároveň však může rozhodovat o záležitostech dítěte a také je nutný jeho souhlas se jménem dítěte¹⁴².

7.2 Sdílené rodičovství

V návaznosti na závěr předchozí kapitoly je vhodné jako možnost, jak založit homoparentální rodinu či se stát rodičem, uvést institut sdíleného rodičovství. Jedná se o způsob založení rodiny, jež spojuje cestu gayů a leseb k rodičovství. Podoby sdíleného rodičovství jsou různé a dítě může mít až čtyři rodiče, dva biologické a dva sociální.

Česká právní úprava neumožňuje zápis více jak dvou rodičů do rodného listu dítěte. Zákon o matrikách v ustanovení § 29 stanoví, že rodný list obsahuje údaje o rodičích nebo osvojitelích.

7.3 Surogátní mateřství

Další institut, který lze použít jako cestu k rodičovství, je surogátní neboli náhradní mateřství. Náhradní matka je žena, jež odnese plod a porodí dítě pro jinou osobu. Předem souhlasí s tím, že se po porodu dítěte vzdá a s ním i rodičovské odpovědnosti. Dítě předá k adopci.

Ústavní soud se k otázce náhradního mateřství vyjádřil i ve výše citovaném judikátu sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 a zdůraznil, že rodičovství dítěte nabyté skrze institut náhradního mateřství nelze přirovnávat k institutu osvojení dítěte a uvedl několik argumentů podporujících tento názor. V případě náhradního mateřství *„neexistují a právně ani nikdy neexistovali jiní rodiče dítěte než objednatelský pár. Osvojení je rodičovství vytvořené sekundárně na místo původních rodičů. Oproti tomu náhradní mateřství vede k prvotnímu, originálnímu rodičovství objednatelského páru.“*¹⁴³ Dalším důvodem je, že institut náhradního mateřství

¹⁴² Dle ustanovení § 18 odst. 4 písm. a) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoM“).

¹⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017.

souvisí s procesem početí dítěte a následně s jeho porodem. Objednávající pár má možnost ovlivnit genetický materiál svého budoucího dítěte. Osvojení s procesem početí dítěte ani s jeho následným porodem nijak nesouvisí a jedná se až o následný proces. Osvojující rodiče nemají žádný vliv na genetický původ dítěte. Za třetí, u osvojení se jedná o změnu právního rodiče u již narozeného dítěte, kdežto u náhradního mateřství se objednávající stávají rodiči již narozením dítěte a nevytváří se žádný nový vztah k cizí osobě.¹⁴⁴

Dle Ústavního soudu rodičovství k dítěti za využití náhradního mateřství nelze přirovnávat ani k rodičovství přirozenému. Náhradní mateřství má za účel pomoci k rodičovství párům, které se nemohou stát rodiči přirozenou cestou. „*O náhradní mateřství se jedná tehdy, pokud náhradní matka podstoupí umělé oplodnění či si nechá implantovat embryo, které donosí a porodí pro někoho jiného, zpravidla pro objednatelský pár. Teorie rozlišuje zejména náhradní mateřství úplné, kdy není objednatelský pár s dítětem nijak geneticky spojen, či částečné, a několik dalších různých variant, zejména podle „použité technologie“ asistované reprodukce.*“¹⁴⁵ Rodičovství s využitím náhradní matky je odlišný institut od osvojení i od přirozeného rodičovství. V této souvislosti se jedná o třetí způsob, jak se stát rodičem.¹⁴⁶

Český právní řád neobsahuje ucelenou úpravu tohoto institutu. Velmi podstatné z pohledu surrogátního mateřství je ustanovení § 775 občanského zákoníku, jež za matku považuje ženu, která dítě porodila. Na určení, kdo je matkou tedy nemá vliv čí biologický kód plod obsahuje. Je tedy otázkou, zda je žádoucí, že občanský zákoník nezakotvuje smlouvu o náhradním mateřství. Komentář k danému ustanovení cituje z práce profesora Jiřího Haderky¹⁴⁷, který uvádí několik důvodů, proč nezakotvit smlouvu o náhradním mateřství do právního řádu. Haderka hovoří především o problematice, že *plněním soukromoprávní smlouvy nesmí být použít lidského organismu, předání či přijetí embrya či*

¹⁴⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017.

¹⁴⁵ Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D. *Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství*. Právní rozhledy, č. 21/2015, s. 725

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Prof. JUDr. Jiří F. Haderka, CSc.

*novorozence. Dále plněním soukromoprávní smlouvy nesmí být dostání příslibu uznání otcovství a také plněním soukromoprávní smlouvy nesmí být dostání příslibu osvojení ještě nepočatého dítěte.*¹⁴⁸

Přes výše uvedené občanský zákoník o náhradním mateřství hovoří v ustanovení § 804, kde zmiňuje možnost osvojení mezi příbuznými. Je to jediná zmínka o náhradním mateřství, kterou zákon obsahuje. Problematikou náhradního mateřství se již zabýval i ESLP v souvislosti s porušením článku 8 Úmluvy. V rozsudku *Menneson vs. Francie*¹⁴⁹ se jednalo o situaci, kdy si francouzský pár prostřednictvím surogátní matky v Kalifornii pořídil dvojčata s biologickým kódem otce dětí. Francouzské úřady však odmítly zapsat děti do francouzské matriky. ESLP v daném rozhodnutí jednoznačně odlišil práva rodičů a práva dětí. Dle názoru ESLP byly postupem francouzských úřadů děti postaveny do nejisté situace a bylo zasaženo do jejich práva na ochranu soukromého života, jelikož děti byly biologickými potomky otce. Dále ESLP upozornil, že výklad Úmluvy má vždy přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte. Z těchto důvodů ESLP došel k závěru, že zásah francouzských úřadů do práva na soukromý život dětí je neslučitelný s článkem 8 Úmluvy.¹⁵⁰ V případě *Paradiso a Campanelli v. Itálie*¹⁵¹ byla situace odlišná, jelikož ani jeden z rodičů neměl k dítěti biologickou vazbu. Dítě počaté surogátní matkou v Rusku bylo italskými úřady odebráno a umístěno do náhradní péče z důvodu, že počínání rodičů bylo v rozporu s veřejným pořádkem. ESLP se zabýval odebráním dítěte, nikoli přímo institutem surogátního mateřství. Vyjádřil se, že k došlo k porušení článku 8 Úmluvy ve vazbě na právo dítěte na rodinný život. Uvedl, že odejmutí dítěte rodičům objednatelům bylo nepřiměřené řešení rozporu s veřejným pořádkem. Ustanovení o veřejném pořádku tak nelze vždy bez ohledu na rovnováhu mezi veřejným zájmem a soukromými zájmy stěžovatelů ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť stěžovatelé sice žili s dítětem pouhých šest měsíců, ale chovali se k němu jako k vlastnímu dítěti. ESLP při rozhodování opět jako

¹⁴⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. s. 516

¹⁴⁹ Rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, č. stížnosti 65192/11.

¹⁵⁰ Prostřednictvím ŠUSTEK, Petr a Tomáš HOLČAPEK. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1. s. 504

¹⁵¹ Rozsudek ESLP ze dne 27. ledna 2015, č. stížnosti 25358/12.

hlavní kritérium aplikoval nejlepší zájem dítěte, a jelikož od odejmutí dítěte páru uběhla poměrně dlouhá doba, není ze strany italských úřadů povinnost dítě páru vrátit. Není zde totiž důvod dále dítě více traumatizovat, především s ohledem na nově navázané vazby.¹⁵² Z výše uvedeného vyplývá, že situace je prozatím složitá a rozhodovací praxe ESLP vždy bude jednotlivé případy posuzovat především z pohledu nejlepšího zájmu dítěte. Lze však dovodit, že v případě využití tohoto institutu k založení rodiny je žádoucí mít k dítěti biologickou vazbu.¹⁵³

Další důležitou problematikou týkající se náhradního mateřství, je finanční náhrada za poskytnutou „službu“. V souvislosti s odnošením a porodem dítěte nesmí být spojen žádný finanční prospěch pro náhradní matku, jelikož by byl porušen zákaz uvedený v ustanovení § 169 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Trestní zákoník“). Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel naplní skutkovou podstatu trestného činu svěření dítěte do moci jiného. Skutková podstata tohoto trestného činu nebude naplněna, pokud je náhradní matce hrazeno výživné a náklady spojené s tím, že náhradní matka je těhotná a nemá možnost pracovat, a další náklady spojené s porodem. Z výzkumu Petry Kutálkové vyplývá, že pokud má být celý proces surrogátního mateřství úspěšný, nesmí být pohnutkou náhradní matky finanční odměna, ale pouhý altruismus. V USA surrogátní matky prochází složitou procedurou u surrogátních agentur a ty z nich, jež „*to dělají jen pro byznys, tak jsou vyřazené z databáze a do procesu se nedostanou.*“¹⁵⁴

Přestože občanský zákoník nedefinuje surrogátní mateřství jako nelegální, neobsahuje jakoukoli dohodu, jejímž předmětem je náhradní mateřství, právně vymahatelná. Rizika plynou jak pro náhradní matku, tak pro biologické rodiče. Náhradní matka se může rozhodnout dítě si ponechat a biologičtí rodiče se nemají jak domoci „svého práva na své dítě“. Naproti tomu ani náhradní matka nemá

¹⁵² Prostřednictvím [online] Zdeňka Králíčková: *Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství*, [Právní rozhledy 21/2015, s. 725]

¹⁵³ I s odkazem na článek [online]. [cit. 2017-03-26]. *Průlom: soud přiznal dítě otci ze svazku dvou mužů*. Dostupné z: <http://www.pressreader.com/czech-republic/dnes-prague-edition/20150622/281479275055065>

¹⁵⁴ KUTÁLKOVÁ, Petra. Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi. s. 54 - 55

žádný nástroj, jak si vynutit osvojení dítěte biologickými rodiči. Poté se musí náhradní matka rozhodnout, zda si dítě ponechá a nebo se vzdá rodičovských práv a dítě půjde do ústavní péče. Jsou známy případy ze zahraničí, kdy z důvodu postižení dítěte, odmítli biologičtí rodiče dítě převzít.¹⁵⁵

¹⁵⁵ ŠUSTEK, Petr a Tomáš HOLČAPEK. *Zdravotnické právo*. s. 506

8 Registrované partnerství a homoparentální rodina v souvislosti s dalšími vybranými právními předpisy

Předmětem této kapitoly je podání uceleného přehledu právních předpisů, které ovlivňují práva a povinnosti členů homoparentální rodiny. Níže uvedené právní předpisy pracují s různým typem rodin. Zákonodárce v rámci jiných právních předpisů totiž reflektuje existenci homoparentální rodiny a především v rámci oblastí, v nichž plní stát funkci kompenzační.

8.1 Daně z příjmu fyzických osob

Daně z příjmů fyzických osob jsou daně, které se dotýkají každé fyzické osoby, jež je poplatníkem daně. Dle ustanovení § 2 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZDP“), jsou poplatníky daňoví rezidenti a daňoví nerezidenti. Daňová povinnost tedy dopadá na osobu, jež má v České republice bydliště nebo se na území ČR alespoň 183 dní v kalendářním roce zdržuje. V případě, že by se jednalo o daňového nerezidenta, daňová povinnost by se týkala pouze příjmů plynoucích ze zdrojů na území České republiky. ZDP obsahuje několik speciálních ustanovení, která odlišně upravují daňovou povinnost manželů. Ustanovení § 21e odst. 3 ZDP stanoví, že pro účel zákona se manželem rozumí i partner a staví tak registrovaného partnera na roveň manžela. Partner tak novelou účinnou od 1. ledna 2014 získal ve věcech daní z příjmu stejné postavení jako manžel.

Výše citované ustanovení ve spojení s novelou ZDP¹⁵⁶ účinnou od 1. ledna 2014, která odstranila daň dědickou a daň darovací z českého právního řádu, zaručilo registrovaným partnerům i stejné postavení jako manželům v oblasti darování a dědictví. Dle § 10 odst. 3 písm. d) ve spojení s § 21e odst. 3 ZDP jsou osvobozeni od daně z bezúplatného příjmu.

¹⁵⁶ Zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.

8.2 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení je regulace odpovědnosti občana za jeho budoucnost ze strany státu a stanovení určité míry solidarity mezi členy společnosti. Stát tedy systémem sociálního zabezpečení chrání své občany v jím předvídaných životních situacích způsobené sociální událostí.¹⁵⁷ Právo sociálního zabezpečení v současnosti sestává z právních předpisů, které upravují hmotné zabezpečení a služby poskytované oprávněným občanům, kteří v důsledku sociální události nemohou být výdělečně činní a jejichž ústavně zaručená sociální práva jsou v ohrožení.

Sociální zabezpečení je stěžejním nástrojem sociální politiky. Právní normy, které tuto oblast upravují, stanovují občanům povinnost zabezpečit se do budoucna a dále stanovují mechanismy přerozdělování získaných prostředků dle potřeb občanů. Mezi základní sociální události patří nemoc, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, invalidita, těhotenství a mateřství, nezaopatřenost dítěte, dosažení určitého věku, smrt živitele, hmotná a sociální nouze, pracovní úraz a nemoc z povolání. V systému sociálního zabezpečení je ve středu pozornosti rodina jakožto základní stavební prvek celé společnosti. V oblasti sociálního zabezpečení je rodina definována rozdílně. V některých případech zákon definuje rodinu velmi široce, v jiných je definována rodina natolik úzce, že zasáhne jen část členů rodiny.

V následujícím textu autorka upozorňuje na rozdíly v některých vybraných situacích, jež v rámci systému mohou nastat.

8.3 Nemocenské pojištění

V souvislosti s registrovaným partnerstvím a především s homoparentální rodinou je velmi významnou oblastí nemocenské pojištění, které upravuje situaci, kdy nemůže osoba vykonávat práci. Zákon č. 173/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o nemocenském pojištění“) v ustanovení § 1 odst. 1 stanoví, že do nemocenského pojištění patří dávky

¹⁵⁷ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. s. 10

nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Dávka nemocenské a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství nepracují se statutem žadatele, tudíž nejsou relevantní a není důvod se jimi dále zabývat.

8.3.1 Ošetřovné

Ošetřovné je dávka, jejímž cílem je poskytnout finanční podporu v případě, že zaměstnanec nemůže vykonávat práci z důvodu péče o dítě nebo jiného člena domácnosti.¹⁵⁸ Ustanovení § 39 odst. 2 zákona o nemocenském pojištění stanoví za rozhodnou domácnost, nikoli příbuzenský vztah. Domácností se dle ustanovení § 3 písm. v) zákona o nemocenském pojištění rozumí společenství fyzických osob, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Podmínka společné domácnosti se neuplatní v případě, že se jedná o péči a ošetřování dítěte mladšího 10 let rodičem.

Výjimkou, kdy nelze čerpat tuto dávku, je, že jiná osoba má z důvodu péče o toto dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství nebo má nárok na rodičovský příspěvek. To však neplatí, pokud tato jiná osoba onemocněla, utrpěla úraz, nastaly u ní situace uvedené v § 57 odst. 1 písm. b) nebo c) zákona o nemocenském pojištění, porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat.¹⁵⁹ Dle ustanovení § 39 odst. 4 zákona o nemocenském pojištění se vylučuje zdvojení ošetřovného. Oprávněné osoby se mohou jednou v péči a nároku vystřídat, což nemá vliv na samotnou dávku ošetřovného.

Ačkoli se jeví tato dávka jako přístupná pro všechny typy rodin, je zde ustanovení o podpůrčí době, jež za určité situace může znevýhodňovat registrovaného partnera. Ustanovení § 40 odst. 1 písm. b) stanoví podpůrčí dobu 16 dní pro osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku. Pod pojem osamělého zaměstnance pro účely ošetřovného patří „*zaměstnanec svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s družkou (druhem) nebo v registrovaném partnerství. Za*

¹⁵⁸ Ustanovení § 39 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.

¹⁵⁹ Ustanovení § 39 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění.

*osamělého zaměstnance se považuje i zaměstnanec, jehož manželka (manžel) je ve výkonu trestu odnětí svobody uloženého v trvání nejméně jednoho roku nebo ve výkonu zabezpečovací detence, nebo bylo-li zahájeno řízení o prohlášení manželky (manžela) za nevěstnou anebo za mrtvou, a tento zaměstnanec nežije s družkou (druhem).“*¹⁶⁰ V úvahu není brána situace, kdy by byl nevěstný jeden z registrovaných partnerů či byl ve výkonu trestu odnětí svobody. Za takové situace dochází k znevýhodnění registrovaných partnerů ve věci výpočtu podpůrčí doby.

8.3.2 Peněžité pomoci v mateřství

Tato dávka spojená s mateřstvím je upravena v § 32 a následujících zákona o nemocenském pojištění. Jedná se o nenárokovou dávku a k jejímu vyplacení je třeba splnit podmínku minimální doby účasti na pojištění, tj. alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.¹⁶¹ Podmínky pro osoby samostatně výdělečně činné (dále také „OSVČ“) jsou ještě přísnější, jelikož musí navíc splnit podmínku účasti na pojištění alespoň 180 dní v posledním roce přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.¹⁶²

Vyplácení dávky peněžité pomoci v mateřství je závislé na skutečnosti, že žena nastoupí na mateřskou dovolenou. Mateřská dovolená¹⁶³ je jednou z překážek při výkonu práce na straně zaměstnance a souvisí s obdobím porodu a následnou péčí o narozené dítě. V případě, že žena nenastoupí na mateřskou dovolenou ve smyslu zákoníku práce, i když již splňuje zákonné podmínky, nevznikne jí nárok na vyplacení dávky peněžité pomoci v mateřství, jelikož nesplňuje nutné podmínky pro vyplacení.¹⁶⁴ Rozdílem mezi vznikem nároku na dávku a vznikem nároku na její vyplacení se zabýval i Krajský soud v Českých Budějovicích, jež ve svém

¹⁶⁰ Ustanovené § 40 odst. 7 zákona o nemocenském pojištění.

¹⁶¹ Ustanovení § 32 odst. 2 zákona o nemocenském pojištění.

¹⁶² Ustanovení § 32 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění.

¹⁶³ Dle ustanovení § 195 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), nastupuje zaměstnankyně na mateřskou zpravidla na počátku šestého týdne před termínem porodu, maximálně však osm týdnů před tímto termínem.

¹⁶⁴ Ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) zákona o nemocenském pojištění jasně stanovuje, že setrvání v práci je překážkou k výplatě nároku plynoucího z peněžité pomoci v mateřství.

rozhodnutí sp. zn. 2 Ad 31/2010 došel k závěru, že „při posuzování podmínek pro vznik nároku na rodičovský příspěvek je zapotřebí rozlišovat mezi vznikem nároku na peněžitou pomoc v mateřství a vznikem nároku na výplatu peněžitě pomoci v mateřství.“¹⁶⁵

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má nejen žena, jež dítě porodila, ale také pojištěnec, pokud převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu¹⁶⁶.¹⁶⁷ Dále vzniká nárok dle § 32 odst. 1 písm. c) až e) zákona o nemocenském pojištění na dávku pojištěnci, který pečuje o dítě, jehož matka zemřela, pojištěnci otci nebo manželovi pečujícímu o dítě ženy, která dítě porodila, pokud matka dítěte nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou a nemá nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství, a také pojištěnci, který pečuje o dítě a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s matkou dítěte uzavřel písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat.

Z hlediska omezení okruhu oprávněných osob na heterosexuální páry či manžele jsou významná především ustanovení § 32 odst. 1 písm. d) a e) zákona o nemocenském pojištění, jelikož stanovuje oprávněné osoby, jimž vzniká nárok na peněžitou pomoc v mateřství, jimiž jsou buď otec narozeného dítěte nebo manžel ženy bez ohledu na biologické vazby k dítěti. Dojde tedy k vystřídaní v péči o dítě. Partnerka matky dítěte by tedy v případě, že by její partnerka, biologická matka dítěte, nemohla ze zdravotních důvodů pečovat o dítě, nemohla sama čerpat tento příspěvek. Tento problém by však nenastal pro gaye, jakožto otce narozeného dítěte. Mohl by čerpat příspěvek na základě písemné dohody se surogátní matkou,

¹⁶⁵ V daném rozhodnutí soud stanovil, že nečerpání dávky na peněžitou pomoc v mateřství nemůže být v žádném případě k tíži žadatelky o rodičovský příspěvek ve zvolené výši.

¹⁶⁶ V ustanovení § 38 zákona o nemocenském pojištění je výčet těchto rozhodnutí, jimiž jsou rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče jiné osoby, rozhodnutí soudu o osvojení dítěte, rozhodnutí soudu o předání dítěte do péče budoucího osvojitele, rozhodnutí soudu o předání dítěte osvojiteli do péče před osvojením, jmenování fyzické osoby poručníkem dítěte, rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do předpěstounské péče a do pěstounské péče na přechodnou dobu, rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do předpěstounské péče zájemci o pěstounskou péči, rozhodnutí soudu o nařízení předběžného opatření o péči o dítě a podání návrhu soudu na zahájení soudního řízení o ustanovení fyzické osoby poručníkem dítěte, jestliže tato osoba o dítě osobně pečuje a nemá k němu vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá toto soudní řízení.

¹⁶⁷ Ustanovení § 32 odst. 1 písm. b) zákona o nemocenském pojištění.

či v rámci sdíleného rodičovství zažádat o příspěvek v případě, že by biologická matka dítěte nemohla ze zdravotních důvodů o dítě pečovat.

8.4 Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je systém státních dávek určených především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Jedná se „o státem organizovanou sociální solidaritu mezi rodinami bezdětnými a rodinami s dětmi, mezi rodinami s vyššími příjmy a rodinami s nižšími příjmy.“¹⁶⁸ Dávkami státní sociální podpory se stát podílí na nákladech, které souvisí s výživou a ostatními základními potřebami dětí a rodin. Zároveň se podílí na nákladech spojených s některými dalšími sociálními situacemi, je-li jejich poskytnutí důvodné z hlediska sociálního a ekonomického, a proto je hlavním kritériem pro přiznání některých dávek státní sociální podpory právě příjmová situace rodiny.¹⁶⁹

Z hlediska charakteru dávek dělíme dávky na testované a netestované. Testované jsou ty, které jsou závislé na příjmu rodiny a netestované ty, které jsou na příjmu rodiny nezávislé. Mezi netestované dávky patří rodičovský příspěvek a pohřebné. Mezi dávky závislé na příjmu se řadí příspěvek na bydlení, porodné a příspěvek na dítě.¹⁷⁰ Rozhodným příjmem se rozumí měsíční průměr příjmů rodiny, tj. součet jednotlivých měsíčních průměrů příjmů oprávněné osoby a osob s ní společně posuzovaných.¹⁷¹ Pro určení, zda existuje nárok na dávku státní sociální podpory, si zákon o SSP pojem rodina vymezuje samostatně.¹⁷²

V případě rodičovského příspěvku je klíčové určit, kdo je dle zákona o SSP rodič. Jen rodič je adresátem dávky. Dle ustanovení § 31 odst. 2 zákona o SSP se rodičem rozumí i osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě osvojené,

¹⁶⁸ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. s. 254

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 255

¹⁷⁰ Ustanovení § 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o SSP“).

¹⁷¹ Ustanovení § 4 zákona o SSP.

¹⁷² Ustanovení § 7 zákona o SSP. Kdo v případě jaké dávky patří pod pojem rodina (tj. oprávněná osoba a osoby s ní posuzované) více např. TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. s. 260 - 261

dítě, jež bylo převzato do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu, dítě, jehož rodič zemřel, a dítě manžela nebo partnera. V případě určení nároku na dávku rodičovského příspěvku není biologická vazba relevantní a z hlediska určení vyměřovacího základu a volby výše příspěvku je partner v postavení manžela.

Problém, který v praxi může nastat je v případě lesbického páru, v němž jsou obě partnerky v totožném čase na mateřské dovolené, tj. pobírají obě peněžitou pomoc v mateřství, ale následně má pouze jedna z nich nárok na rodičovský příspěvek. Dle ustanovení § 30a odst. 1 zákona o SSP totiž nárok na rodičovský příspěvek přiznaný z důvodu péče o nejmladší dítě v rodině zaniká, protože se nejmladším dítětem v rodině stalo jiné dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, a to i v případě, že nebyla vyplacena celková částka rodičovského příspěvku.

Porodné je dávka závislá na příjmu rodiny. I v tomto případě je pojem rodiny vykládán široce a zahrnuje i partnery. Jediné znevýhodnění způsobené nedokonalou implementací institutu registrovaného partnerství do českého právního řádu, je v případě úmrtí ženy, jež dítě porodila a k němuž se dávka váže. Nárok přechází dle ustanovení § 44 odst. 3 zákona o SSP pouze na otce dítěte.

8.5 Důchodové pojištění

Právní úprava důchodového pojištění je obsažena v zákoně č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o DP“) a dle ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona upravuje pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele. Z důvodu, aby nedošlo k odchýlení se od hlavního tématu práce, opět budou řešeny jen odlišnosti ve vztahu k registrovaným partnerům a k homoparentální rodině.

Hlavním úkolem vdovského a vdoveckého důchodu je zmírnit ekonomické dopady úmrtí manžela/ manželky a poskytnout určitou kompenzaci ztráty příjmu partnera bezprostředně po jeho úmrtí, tj. po dobu jednoho roku od úmrtí. Po dobu delší trvá vyplácení důchodu jen v taxativně uvedených případech.¹⁷³ Zákon o DP

¹⁷³ Ustanovení § 50 odst. 2 zákona o DP.

v ustanovení § 49 jasně stanoví, kdo má nárok na vdovský a vdovecký důchod a zcela opomíjí registrované partnery. V souvislosti s vyživovací povinností, jež zákon registrovaným partnerům ukládá¹⁷⁴, a s ní souvisejícím vytvářením společného postavení obou partnerů, tvorbou společné domácnosti a podílení se na chodu domácnosti, se jeví zcela nelogické, že v případě úmrtí jednoho z nich není partner chráněn před náhlou ekonomickou změnou. Výše uvedené v souvislosti s tím, že registrovaní partneři nemají společný majetek, může v důsledku znamenat pro pozůstalého partnera horší ekonomickou situaci než pro pozůstalého manžela. Ve věcech důchodových tedy český právní řád nereflektuje realitu soužití registrovaných partnerů a neposkytuje jim žádnou ochranu, jež by jim i vzhledem k jejich vzájemným povinnostem náležela.

Sirotčí důchod je dávkou, kterou stát ekonomicky zabezpečuje dítě v případě smrti rodiče či rodičů. Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě¹⁷⁵, jemuž zemřel rodič (osvojitel) nebo osoba, která jej převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů.¹⁷⁶ Nárok na výplatu dávky je vázán i na další podmínky, především na povinnou dobu pojištění¹⁷⁷. K povinné době pojištění se dle ustanovení § 52 odst. 1 zákona o DP nepřihlíží v případě, že smrt byla následkem pracovního úrazu. Zákon o DP tedy uvádí taxativní výčet osob, v případě jejichž smrti vznikne nezaopatřenému dítěti nárok na vyplacení dávky. Ve výčtu těchto osob chybí registrovaný partner rodiče dítěte, a to přestože v případě společné výchovy manželů nezaopatřenému dítěti nárok na výplatu dávky vzniká i při smrti manžela rodiče.

Dítě vyrůstající v homoparentální rodině je ze strany státu méně chráněno v případě úmrtí partnera svého rodiče. Přitom ZRP¹⁷⁸ ukládá partnerovi povinnost podílet se na výchově dítěte partnera žijícího ve společné domácnosti. Partner tedy

¹⁷⁴ Ustanovení § 10 ZrP.

¹⁷⁵ Definováno v ustanovení § 20 odst. 3 a odst. 4 zákona o DP.

¹⁷⁶ Ustanovení § 52 odst. 1 zákona o DP.

¹⁷⁷ Ta je stanovena v ustanovení § 29 a § 31 odst. 1 zákona o DP.

¹⁷⁸ Ustanovení § 13 odst. 3 ZRP.

přispívá na chod domácnosti a potřeby dítěte. Z toho hlediska je dítě partnerem podporováno a na dítě může mít smrt partnera biologického rodiče ekonomický vliv. V důsledku současné právní úpravy tak dochází k znevýhodnění dítěte žijícího v homoparentální rodině, a to z důvodu, že stát nepřiznává registrovaným partnerům stejné postavení jako heterosexuálním párům, především manželům.

9 Úvahy de lege ferenda

Jak je uvedeno v předchozích kapitolách, není postavení registrovaných párů v českém právním prostředí řešeno zcela ideálně. Především ohledně osvojení panovalo téměř desetiletí omezení, jež jej registrovaným partnerům zakazovalo. Až v roce 2016 Ústavní soud toto omezující ustanovení ZRP zrušil a nastolil tak rovnost mezi registrovanými partnery a neregistrovanými stejnopohlavními páry. V současnosti je tak možné, aby se jeden z partnerů stal rodičem, stejně jako se jeden z partnerů může stát pěstounem. Je tedy možné vnímat posun v souvislosti s uznáním práv registrovaných partnerů k nezletilým dětem.

Dne 18. listopadu 2016 předložila vláda Poslanecké sněmovně návrh změny ZRP¹⁷⁹, jež prosazuje možnost osvojení nezletilého dítěte partnera.

Navrhované změny týkající se práv registrovaných partnerů k nezletilým dětem jsou následující:

§ 13a

(1) Osvojitelem dítěte se může stát partner, který žije v partnerství s rodičem dítěte, nebo pozůstalý partner po rodiči dítěte; ustanovení občanského zákoníku o osvojení se použijí obdobně, pokud tento zákon nestanoví jinak.

(2) Ustanovení jiných právních předpisů o osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, se nepoužijí.

(3) Dítě, které bylo osvojeno partnerem svého rodiče, má postavení společného dítěte partnerů.

(4) Je-li osvojitel partnerem rodiče osvojence nebo pozůstalým partnerem po rodiči osvojence, nedotýká se osvojení příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.

¹⁷⁹ Sněmovní tisk 957/0, část č. 1/4. Novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>

Důvodová zpráva¹⁸⁰ k předkládanému návrhu odkazuje na zaručené právo na ochranu rodinného života a také na to, jak má být tento pojem vykládán, jelikož se nejedná jen o právní pojem, ale i o faktickou situaci založenou na sociálních a biologických vazbách. Zároveň v souvislosti s vývojem společnosti se vyvíjí i pojem rodinného života. Důvodová zpráva uvádí, že v dnešní době nelze pod rodinný život řadit pouze rodiny manželské, jelikož fakticky existují rodiny tvořené nesezdanými páry s dětmi, rodiči samoživiteli a další možná rodinná uskupení. Evropský soud pro lidská práva pod pojem rodina řadí i svazky osob stejného pohlaví, které tvoří fakticky stabilní partnerství. Důvodová zpráva tedy považuje za žádoucí promítnout judikaturu do stávajících právních předpisů. Právo na rodinný život by mělo být zbaveno jakékoli diskriminace, a to i na základě sexuální orientace osob vychovávající děti. Snahou novely ZRP je tedy právně upravit vztahy, které již fakticky existují a jež je třeba právně regulovat, aby bylo možno poskytnout jim právní ochranu.

Argument, že se jedná pouze o právní úpravu již existujících vztahů, používají zastánci vládního návrhu a rodiny, kterých se navrhovaná právní úprava dotýká. Jedná se o velmi silný argument, jelikož žije-li dítě s partnery stejného pohlaví, vytváří si citové vazby bez ohledu na pohlaví rodičů. Pokud by v současnosti zemřel biologický rodič, nebude zde žádná osoba, jež bude mít právní nárok se o dítě postarat. V krajním případě by mohlo být nezletilé dítě umístěno do ústavní péče. Takové řešení, po smrti milovaného rodiče, by mohlo mít pro budoucí vývoj dítěte velmi nežádoucí až fatální následky. V opačném případě, kdy by sociální rodič mohl být rodičem i právně, tj. rodičem společného dítěte partnerů, mělo by dítě jistotu i v případě závažné právní události. Jistota plynoucí z nejlepšího zájmu dítěte a jeho původní rodiny by měla mít přednost před neprokázanými názory, že výchovou v homoparentální rodině dojde k narušení sexuální orientace a jiným problémům s identitou nezletilého dítěte. Naopak rozsáhlá studie zveřejněná v časopise *Medical Journal of Australia* tyto argumenty vyvrací. Shrnutí celkem třiceti let odborně posouzeného výzkumu provedeného odborníky z nemocnice a výzkumného institutu Melbourne Children's zjistilo, že

¹⁸⁰ Důvodová zpráva [online 2016-10-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/11/67/00116756.pdf>

děti, které jsou vychované v homoparentální rodině jsou na tom po emoční, sociální i edukační stránce stejně dobře jako ostatní děti. Autoři studie chtějí ukončit dezinformování o dětech vychovávaných v homoparentálních rodinách a dodávají, že výsledky byly podpořeny mnoha nezávislými mezinárodními studii.¹⁸¹

Bez ohledu na to, zda jsme zastánci či odpůrci práv homosexuálů, zda pohlížíme na změny s nadějí či strachem, je v současné době vývoj směřující k rovnoprávnosti gayů a leseb v progresu. Opomíjenou otázkou týkající se práv homosexuálů k nezletilým dětem je otázka osvojení dětí umístěných v ústavní péči, přestože právě tyto děti si zaslouží rodinné zázemí ze všech nejvíce. Ohledně této otázky vedla autorka práce dlouhé rozhovory s Mgr. Bc. Veronikou Froňkovou, jež v říjnu 2017 zahájila doktorské studium v oboru Sociální práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

V současné době probíhá po vzoru západních evropských zemí proces deinstitutionalizace, který má za cíl snížit počet velkých ústavních zařízení, a tak přizpůsobovat životní podmínky dětí v náhradní péči co nejvíce přirozenému prostředí. Proces deinstitutionalizace probíhá ve všech formách ústavů, tedy i v zařízeních pro péči o děti. Bylo prováděno mnoho studií, ať už v zahraničí či u nás v České republice, které se zaměřovaly na dopad ústavní péče na vývoj dítěte. Mezi přední odborníky na psychickou deprivaci způsobenou nevhodným prostředím jsou Josef Langmaier a Zdeněk Matějček. Z dlouhodobého ekonomického pohledu je i pro státní rozpočet výhodnější financovat náhradní rodinnou péči. Ústavní péče je pro systém státních výdajů až několika násobně nákladnější než náhradní rodinná péče. S účinností nového občanského zákoníku se začala více zkoumat motivace pěstounů a náhradních rodičů k péči o nezletilé děti. Veronika vyslovuje názor, že jedním z problémů je právě nastavení procesu a právních požadavků na pěstouny či osvojitele. Především se jedná o zastaralý a konzervativní přístup sociálních pracovníků náhradní rodinné péče u krajských úřadů. Současné nastavení systému naznačuje, že homoparentální rodina není vhodné prostředí pro tvorbu genderového vývoje dítěte a z toho stále při procesu

¹⁸¹ Zdravotnický deník. [online 2017-10-24]. [cit. 2017-10-24]. Dostupné z: <http://www.zdravotnickydenik.cz/2017/10/mit-rodice-stejneho-pohlavi-detem-neskodi-mnohem-horsi-diskriminace-rika-studie/>

schvalování uchazečů o pěstounství či osvojení vychází. S deinstitucionalizací dále souvisí požadavek na vyšší počet pěstounů a osvojitelů, a proto je dle Veroniky diskriminační vyčleňovat jako uchazeče osoby z důvodu sexuální orientace, které mohou stejně vhodně zajistit podmínky pro zdárný vývoj dítěte. Veronika je názoru, že pokud by pár prošel procesem přípravy na osvojení, nemělo by hrát roli, že se jedná o homosexuální pár, jelikož na prvním místě má být nejlepší zájem dítěte, jež potřebuje především stabilitu, zázemí, bezpečí a rodičovskou lásku. Přesto z materiálů, které autorka prostudovala, je patrné, že právě z jednání sociálních pracovníků a z dlouhého administrativního procesu zprostředkování, ve kterém se mohou setkat se stigmatizací, mají homosexuálové jako uchazeči o náhradní rodinnou péči strach.

Výchova v ústavech představuje velké negativum především v tom, že děti nemohou utvořit pevnou vazbu s osobou pečující. To se následně projevuje v emociálním vývoji dítěte a následném složitějším navazování sociálních kontaktů ve společnosti. Veronika se jako dobrovolnice starala o handicapované dítě s downovým syndromem umístěným v dětském centru. Dobrovolníci pomáhají s péčí o děti, odlehčují tak personálu dětského centra, ale jejich kontakt s dítětem je omezený na určité hodiny, kdy mají mít děti prostor pro volnočasové aktivity. V souvislosti s péčí o takto handicapované dítě je potřeba zajistit nejen zvýšenou zdravotní péči, ale také zajistit více stimulů pro psychický vývoj dítěte, především v útlém věku, tj. v období 0 – 3 let. Zdravotnická péče je v dětských centrech na vysoké úrovni a je praktikována specializovaným personálem. Nevýhodou ovšem je, že se personál v dětských centrech musí věnovat velkému množství dětí bez možnosti individuálního přístupu. Proto Veronika zastává názor, že pro tyto děti by náhradní rodinná péče s individuálním přístupem ke každému dítěti byla vhodnější než péče ústavní, jež tento přístup neumožňuje.

V otázce veřejného mínění, jak je uvedeno v úvodu této práce, vyjadřuje Veronika názor, s nímž se autorka práce zcela ztotožňuje, že společnost ještě nedospěla do fáze tak vysoké tolerance homoparentální rodiny, aby jim svěřila zcela cizí dítě, kdežto u přiosvojení reaguje na již existující stav. Nelze však opomíjet, že i zde je možné sledovat trvalý posun ve prospěch práv homosexuálů k nezletilým dětem. Z nejnovější průzkumu CVVM z květnu roku 2017 vyplývá, že

v současnosti zaujímá 51 % respondentů pozitivní postoj k právu homosexuálů adoptovat dítě v ústavní péči a 40 % dotázaných negativní postoj.

Autorka práce věří, že názor společnosti se bude stále vyvíjet ve prospěch tolerance a rovnosti práv a povinností homosexuálů ve vztahu k nezletilým dětem. Odpůrci zrovnoprávnění postavení homosexuálů ve vztahu k nezletilým dětem nepřichází s žádnými novými argumenty. Jako největší praktický problém se ukazuje kolonka ve formuláři nadepsaná jako „matka“ a „otec“. Tato formální překážka se jeví téměř nepřekonatelnou. Přitom by dle autorčina názoru mělo být hlavním předmětem zájmu poskytnutí takových podmínek, aby každý mohl prožít život v okruhu osob, jež jej milují a vzájemně o sebe pečují. Právní úprava těchto vztahů by měla reflektovat nejen současný vývoj společnosti, ale především hájit obecný princip nejlepšího zájmu dítěte na vhodné a pečující rodinné zázemí, a to bez ohledu na to, zda se jedná o tradiční model rodiny či o jiný model rodinného uspořádání.

Je jistě pravdou, že nelze úplně popírat možné negativní reakce a projevy ze strany okolí, především ze strany dětí vrstevníků. Dle názoru autorky není žádná změna možná bez překonání určité zdrženlivosti a obav části společnosti. To souvisí i s různorodostí společnosti, která v žádné otázce není zcela jednotná. Ovšem bez změny není pokroku. Zároveň se dle autorky práce schopnost dětí najít si své místo ve skupině mnohdy podceňuje. Na školách a v jiných institucích vždy byla a bohužel se i bude v určité míře vyskytovat šikana. Nelze ji však přímo spojovat s tím, že by její obětí musely být děti vychovávané v homoparentální rodině.

Cílem práce bylo zaměřit se na platnou legislativu týkající se vztahu stejnopohlavních párů a nezletilých dětí a zhodnotit, zda je vhodná reforma současné právní úpravy. V souvislosti s právy homosexuálů k nezletilým dětem práce upozorňuje na dílčí problémy, které souvisí se stávajícím stavem právní úpravy v jednotlivých oblastech. Provedením analýzy jednotlivých právních předpisů dospěla autorka k závěru, že změna platné legislativy je žádoucí. Pokud budeme vycházet z myšlenky, že právo má lidem pomáhat, sloužit jim a chránit je, je tento závěr ve vztahu k vybrané skupině osob obhajitelný. Tím autorka netvrdí,

že nutným následujícím krokem ve prospěch práv homosexuálů je postavení registrovaného partnerství naroveň institutu manželství.

V souvislosti s vývojem do budoucna autorka věří, že postupnými kroky dojde k úplnému zrovnoprávnění postavení homosexuálů ve vztahu k nezletilým dětem a jejich výchově. Jak je již v úvodu zmíněno, společnost je již ve většině připravena umožnit homosexuálním párům přiosvojení a ukazuje se, že společnost je i stále více přístupná myšlence umožnit homosexuálům osvojení dětí, které jsou v ústavní péči.

Závěr

Problematika týkající se institutu registrovaného partnerství a práv a povinností homosexuálů je stále aktuální, i když okruh otázek se mění. Obsáhnout v rámci rozsahu diplomové práce všechny dílčí problémy a otázky této problematiky není možné. Cílem této diplomové práce bylo upozornit na aktuální problémy související se současnou právní úpravou v oblasti práv homosexuálů k nezletilým dětem. V souvislosti s judikátem Ústavního soudu České republiky z června roku 2016, jímž bylo zrušeno ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, je diplomová práce zaměřena na možnost osvojení a přiosvojení a s tím související problémy.

V první části práce je stručně nastíněn vývoj, kterým prošlo vnímání homosexuality ve společnosti. Zároveň je stručně popsán vývoj postavení homosexuálů, z něhož poté vyplývá, jak významným úspěchem byl pro gay a lesbickou komunitu zákon o registrovaném partnerství. Tento zákon v českém právním řádu zakotvil nový institut, který je projevem respektování odlišné sexuální orientace a umožňuje osobám stejného pohlaví s odlišnou sexuální orientací právně upravit vzájemné vztahy. Část diplomové práce je věnována právě procesu schvalování tohoto zákona a slouží k nastínění různých názorů, které se ve společnosti v dané době vyskytovaly a jež se jistě, i když v odlišné míře, vyskytují i dnes.

Jelikož názor společnosti nikdy nebude v otázce práv homosexuálů jednotný, není jednotná ani právní úprava jednotlivých demokratických států, které tento institut v různé formě zakotvily do svých právních řádů. Některé evropské státy se rozhodly postavit institut registrované partnerství naroven manželství, jiné státy, mezi něž se řadí i Česká republika, zakotvily do právního řádu samostatný institut. Některé evropské státy dodnes tuto problematiku právně neřeší a gay a lesbické páry nemají možnost jakkoli legitimizovat svůj partnerský vztah.

Od přijetí zákona o registrovaném partnerství uplynulo již více než 10 let a po celou dobu zůstávala právní úprava téměř neměnná. Institut registrovaného partnerství není, i když zcela nesystematicky, zařazen do nového kodexu soukromého práva, tj. do občanského zákoníku z roku 2012, přestože se zcela jasně

jedná o institut rodinného práva, které bylo v rámci rekodifikace zařazeno do nového kodexu. Tato nesystematičnost staví právní úpravu registrovaného partnerství zcela nelogicky mimo rodinné právo.

Největší změnou, která poté byla nezbytná v souvislosti s účinností občanského zákoníku a na níž upozorňoval například i doc. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D., je již výše zmíněný nálezn Ústavního soudu České republiky. Tento nálezn Ústavního soudu zrušil diskriminační ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, které bránilo registrovaným partnerům si individuálně osvojit nezletilé dítě, i když neregistrovanému homosexuálnímu páru občanský zákoník individuální adopci umožnil. Další část diplomové práce je proto věnována homoparentální rodině a možnostem, jak tato rodina může vzniknout. I když se jedná pouze o rodinu ve smyslu sociologie, jelikož právně nikdy nemohou být oba partneři rodiči nezletilého dítěte. Jeden z nich je vždy pouze sociální rodič bez rodičovské odpovědnosti a práv k dítěti. V návaznosti na to jsou v dalších kapitolách předestřeny některé problémy, jež vyvstávají při aplikaci ostatních právních předpisů a vedou opět k otázce, zda by změna právní úpravy mnoha rodinám a především dětem nezjednodušila každodenní život.

V souvislosti s homoparentální rodinou je podstatné pracovat s pojmem rodinný život a jeho interpretací a s právem na jeho ochranu a dále s hlediskem nejlepšího zájmu dítěte. Především nejlepší zájem dítěte by měl být zohledňován při jakékoliv činnosti správních orgánů a soudů související s rodinou. Tento názor vyslovil Ústavní soud České republiky také ve svém nálezu z června roku 2017, v němž rozhodl o uznání zahraničního soudního rozhodnutí ve prospěch homoparentální rodiny. V odůvodnění uvedl, že nejlepší zájem dítěte musí mít vždy přednost před argumentem ochrany veřejného pořádku. Homoparentální pár společně s nezletilým dítětem v daném případě reálně tvoří rodinu se všemi vazbami a společně mají právo na ochranu rodinného života. Je v nejlepší zájmu dítěte, aby tyto vazby byly zachovány a respektovány i v České republice, i když český právní řád neumožňuje, aby rodiči dítěte byly osoby stejného pohlaví.

Po podrobném průzkumu celé problematiky lze říci, že téma náhradní rodinné péče gay a lesbických párů je opomíjená otázka, i když její řešení by mohlo přinést mnoha dětem v ústavní péči nebo dětem již žijícím fakticky v homoparentálních

rodinách nové možnosti. Především by jim byla poskytnuta právní stabilita, kterou v současnosti nemají. Homosexualita dnes není obecně vnímána jako nemoc či něco nenormálního a je zakázána jakákoli diskriminace na základě sexuální orientace. Vystává proto otázka, zda by se tato rovnost neměla promítnout i do možnosti homosexuálních párů, registrovaných partnerů, v přístupu k náhradní rodinné péči. Především s důrazem na umožnění přiosvojení. Ohledně dětí v ústavní péči je společnost zdrženlivější. V návaznosti na proces deinstitucionalizace, jehož cílem je snížení počtu velkých ústavních zařízení a přizpůsobení životních podmínek dětí v náhradní péči co nejvíce přirozenému prostředí, vystává otázka, zda je žádoucí celou skupinu osob z procesu zprostředkování osvojení a pěstounské péče vyloučit. Bylo zjištěno, že právě z jednání sociálních pracovníků a z dlouhého administrativního procesu zprostředkování, mají homosexuálové jako uchazeči o náhradní rodinnou péči strach. Budoucnost ukáže, jak se postoj společnosti k otázce osvojení nebo pěstounství dětí v ústavní péči homosexuály bude vyvíjet. I s ohledem na nově složenou dolní komoru Parlamentu České republiky.

Seznam použitých zkratek

CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
ČR	Česká republika
EPI	The European Parliament's Intergroup on LBDT Rights
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
LGBTI	hromadné označení gayů, leseb, bisexuálů, transgender a intersexuálních lidí
Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
OZ / Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PROUD	Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s.
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SOHO	Sdružení organizací homosexuálních občanů

SSP	zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Zákon o DP	zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o nemocenském pojištění	zákon č. 173/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
Zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZDP	zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZoM	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
ZRP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZSZS	zákon č. 377/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zdroje

Právní předpisy

Právní předpisy EU

Smlouva o fungování Evropské unie

Smlouva o Evropské unii

Listina základních práv Evropské unie uveřejněná v č. 326/2012 v Úředním věstníku C na straně 391.

Právní předpisy ČR

Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 377/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 173/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 75/1919 Sb., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé

Mezinárodní smlouvy

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989. [online]. [cit. 12-04-2017].
Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016.

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 2013, č. 19010/07.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. března 2012, č. 25951/07.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. června 2014, č. 65192/11.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. ledna 2015, č. 25358/12.

Rozhodnutí č. 2497 ze dne 3. října 1926, Zm I 518/26. In: *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*. Ročník osmý. Praha 1927, s. 564.

Rozhodnutí č. 2825 ze dne 15. června 1927, Zm II 161/27. In: *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*. Ročník devátý. Praha 1928, s. 488.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 2 Ad 31/2010.

Literatura

BĚLOHRADSKÝ, Václav: „Vzácný případ sexuální perverze. Culilinctus fellatio“. *Časopis lékařů českých*, č. 32, 1893.

BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníku*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0.

BUREŠOVÁ, Kateřina. *Homoparentalita v aspektech práva*. 2013. (Disertační práce)

Doc. JUDr. ZDEŇKA KRÁLÍČKOVÁ, Ph.D. *Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícím mateřství*. *Právní rozhledy*, č. 21/2015, s. 725.

FRANCOVÁ, M. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

HOLUB, M.: *Registrované partnerství? Ani ryba ani rak*. *Právní rozhledy*, č. 9/2006. s. 314.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2001. s. 206.

KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. 1. vydání, Prague Pride z. s. 2015. ISBN 978-80-260-8550-8.

LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014.

„Návrh doplňku k zákonu o rodině a k občanskému zákoníku.“ *Soho revue*, 3, 1993 č. 6.

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. 1. vydání, Brno. Host – vydavatelství, s.r.o. 2012. ISBN 978-80-7294-585-6.

SOKOLOVÁ, Věra. *A co děti?...gay a lesbické rodičovství*. In: VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

SOKOLOVÁ, Věra. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství*. In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0876-7.

ŠUSTEK, Petr a Tomáš HOLČAPEK. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6.

Internetové zdroje

Amnesty International. Dostupné z: <https://amnesty.cz/blog/3855/stejnopohlavni-snatky-uz-i-ve-finsku-a-slovinsku>

Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., *Informace pro učitele: Homosexualita* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b06gayove/03.pdf>

Deník Referendum [online 2017-02-22]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/24702-deti-homosexualnich-rodicu-zustavaji-v-pravni-nejistote>

Idnes.cz [online]. [cit. 2017-10-20] Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/pochod-hrdosti-prague-pride-praha-dln-/domaci.aspx?c=A170812_083824_domaci_nub

KŠIŇAN, Albert. *Jak vzniká homosexualita?* [online 2012-03-09]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/jak-vznika-homosexualita/>

KARÁSKOVÁ, Ivana.[online]. [cit. 2017-03-26]. *Průlom: soud přiznal dítě otci ze svazku dvou mužů*. Dostupné z: <http://www.pressreader.com/czech-republic/dnes-prague-edition/20150622/281479275055065>

Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – květen 2017 [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Vydáno 8. července 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4357-postoje-verejnosti-k-pravum-homosexuálu-kveten-2017>

Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – červen 2016 [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Vydáno 25. července 2016 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/postoje-verejnosti-k-pravum-homosexuálu-cerven-2016>

Prague Pride [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz>

Proud [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://proud.cz>

SEDLÁČKOVÁ Anna. *Specifika dětí z homoparentálních rodin* [online]. [cit. 2017-03-01].

Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2009110501>

SOKOLOVÁ, Věra. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství* [online]. © Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2009. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/17508c1633916521de028b77d8493284090cb42f517_SokolovaSC2009-1.pdf

Společná zpráva Evropskému parlamentu a Rady o pokroku Srbska při dosahování potřebné úrovně plnění kritérií členství, zejména co se týče klíčové priority spočívající v přijetí opatření směřujících k viditelnému a udržitelnému zlepšení vztahů s Kosovem ze dne 22. dubna 2013, s. 8. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0007&from=CS>

Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu OZ. [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>

Stejná rodina [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz>

Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví, *Zpráva o rovnosti žen a mužů v Evropské unii v letech 2014 – 2015 ((2016/2249(INI))*), ze dne 23. února 2017. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0046+0+DOC+XML+V0//CS>

Wikipedia [online 2016-08-05]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

Ostatní zdroje

Sněmovní tisk 359 v II. volebním období, předložen 17. prosince 1997

Sněmovní tisk 1075 ve III. volebním období

Sněmovní tisk 1076 ve III. volebním období

Sněmovní tisk 650 ve IV. volebním období, předložen 21. dubna 2004

Sněmovní tisk 124 ve III. volebním období, předložený 4. února 1999

Sněmovní tisk, viz Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=650&ct1=0>

Sněmovní tisk 969 ve IV. volebním období, předložen 29. dubna 2005

Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023131.htm>

Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023129.htm#r2>

Stenoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023128.htm>

Stenoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 27. března 1998, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023128.htm#r2>

Stenoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 31. března 1999, URL: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010217.htm>

Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 31. března 1999, URL:
<http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010221.htm>

Stejnoprotokol schůze poslanecké sněmovny, 25. října 2001, URL:
<http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039240.htm>

Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 18. června 2004, URL:
<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/033schuz/s033121.htm#r4>

Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 22. září 2004, URL:
<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/035schuz/s035090.htm>

Stejnoprotokol schůze Poslanecké sněmovny, 8. prosince 2005, URL:
<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051332.htm>

Výsledky 192. hlasování na 41. schůzi Poslanecké sněmovny, URL:
<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=38209&l=cz>

Výsledky 933. hlasování na 51. schůzi Poslanecké sněmovny, URL:
<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=41495&l=cz>

Výsledky 311. hlasování na 54. schůzi Poslanecké sněmovny, URL:
<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=43270>

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá právní úpravou registrovaného partnerství a je zaměřena především na aktuální otázky týkající se práv homosexuálů k nezletilým dětem. Skládá se z devíti kapitol, jež postupně rozebírají jednotlivé oblasti související s registrovaným partnerstvím. První kapitola se věnuje historickému kontextu a nástinu vývoje postavení homosexuálů ve společnosti. V kapitole druhé jsou definovány základní pojmy, se kterými diplomová práce pracuje. Kapitola třetí rozebírá prameny právní úpravy na úrovni Evropské unie a ústavněprávní rovinu. Čtvrtá kapitola hovoří o soužití osob a především o institutu registrovaného partnerství a je rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola se týká institutu manželství, tradičního svazku dvou osob. Další podkapitola se zabývá vývojem institutu registrovaného partnerství a procesem schvalování zákona s uvedením některých argumentů, které při legislativním procesu na půdě Poslanecké sněmovny zazněly. Poslední podkapitola je věnována rozboru platné právní úpravy s upozorněním na některé zvláštnosti právní úpravy registrovaného partnerství. Druhá část a následující kapitoly diplomové práce jsou věnovány homoparentální rodině. Nejdříve je vysvětleno, co pojem homoparentální rodina znamená. Kapitoly šest a sedm rozebírají jednotlivé způsoby, kterými lze homoparentální rodinu založit. Osmá kapitola upozorňuje na reálné těžkosti, kterým homoparentální rodina čelí v souvislosti s aplikací ostatních právních předpisů. V pěti podkapitolách rozdělených dle oblastí, kterých se týkají, je ukázáno, jaké dopady na každodenní život má skutečnost, že institut registrovaného partnerství má odlišný právní režim než manželství a že homoparentální rodina netvoří rodinu dle práva. Poslední devátá kapitola obsahuje úvahy de lege ferenda autorky diplomové práce opřené i o diskusi vedenou s Mgr. Bc. Veronikou Froňkovou.

Klíčová slova

Homosexualita, registrované partnerství, homoparentální rodina, přiosvojení, náhradní rodinná péče

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Registered partnership

Key words

Homosexuality, registered partnership, homoparental family, foster care, alternative family care

Abstract

This thesis deals with the legal regulation of the registered partnership and focuses mainly on the current issues concerning the rights of gay people towards minors. It consists of nine chapters, which gradually discuss the various areas related to the registered partnership. The first chapter deals with the historical context and the outline of the development of homosexuality in the society. The second chapter defines the basic terms with which the thesis operates. The third chapter discusses the sources of legal regulation at the European Union and the constitutional law level. The fourth chapter talks about the coexistence of people and especially about the institute of the registered partnership and it is divided into three subchapters. The first subchapter deals with the institute of marriage, a traditional union of two persons. The next subchapter deals with the development of the institute of the registered partnership and the process of approval of the law, including some arguments that have been heard during the legislative process at the Chamber of Deputies. The last subchapter is devoted to the analysis of the valid legal regulation, with attention to some particularities of the legal regulation of the registered partnership. Two following chapters deal with the development of the institute of the registered partnership and the subsequent legal regulation. The second part and the subsequent chapters of the thesis are dedicated to a homoparental family. At first, it is explained what the term homoparental family means. Chapters six and seven discuss the different ways in which a homoparental family can be created. Chapter eight draws attention to the real difficulties faced by the homoparental family in relation to other legislation. In the five subchapters that are broken down by subject area, it is shown what impact the fact that the institute of the registered partnership has a different legal regime than marriage, has on everyday life, and that the homoparental family does not form a family by law. The last chapter, chapter nine contains *de lege ferenda* considerations of the author of the thesis, based on the discussion with Mgr. Bc. Veronika Froňková.